

COALITIE GENDER EN MIGRATIE

STAND VAN ZAKEN

Hoe de genderdimensie integreren in het migratie- en integratiebeleid in België?

DECEMBER 2024

Inhoud

Inleiding.....	4
I. Voorafgaande opmerkingen	5
II. Algemene beschouwingen.....	5
1. Vrouwelijke migranten, om wie gaat het?.....	5
2. Wettelijk kader in België.....	6
3. Europees en internationaal wettelijk kader.....	7
III. Migratiebeleid	11
1. Gezinshereniging.....	11
a. Algemeen wettelijk kader en voorwaarden	11
b. Gender en geweld	11
c. Toepassing in de praktijk en beperkingen.....	14
2. Verzoeken om internationale of subsidiaire bescherming	15
a. Algemeen wettelijk kader en voorwaarden.....	16
b. Gender.....	17
c. Toepassing in de praktijk en beperkingen	18
3. Regularisatieaanvraag (artikelen 9bis en 9ter)	23
a. Algemeen kader	23
b. Impact op vrouwen.....	24
4. Arbeidsvergunning	25
IV. Integratiebeleid.....	25
1. Integratietraject.....	27
2. Toegang tot werk.....	28

a. Erkenning van diploma's.....	29
b. Eenoudergezinnen.....	29
c. Andere hindernissen.....	30
3. Toegang tot justitie.....	31
4. Toegang tot gezondheidszorg.....	32
5. Toegang tot huisvesting.....	33
V. Specifieke vormen van geweld.....	34
1. Vrouwelijke genitale verminkingen.....	34
2. Mensenhandel en seksuele uitbuiting.....	35
a. Mensenhandel.....	35
b. Seksuele uitbuiting en prostitutie.....	38
3. Gedwongen huwelijken en eengerelateerd geweld.....	39
a. Internationaal rechtskader.....	40
b. Regionaal rechtskader.....	40
c. Gedwongen huwelijken in België.....	41
Conclusie.....	45
Bibliografie.....	46

Inleiding

Er zijn heel wat raakvlakken tussen gender en migratie. Die analyseren is essentieel om de migratiedynamieken en de sociale, culturele en economische gevolgen ervan te begrijpen. Vrouwelijke migranten worden in het bijzonder geconfronteerd met specifieke uitdagingen, zowel vanwege hun vrouw-zijn als door hun migratie- en integratietrajecten. Toch worden beleidslijnen vaak genderneutraal geformuleerd. De institutionele structuur berust doorgaans op een scheiding tussen kwesties met betrekking tot gendergelijkheid en kwesties met betrekking tot etnische minderheden. In de praktijk heeft die indeling verschillende gevolgen voor mannen en vrouwen, vaak ten nadele van de laatste groep. Een echt genderbewust beleid betekent enerzijds dat migratie wordt erkend als een gegenderd fenomeen en dat beleidslijnen de verschillen tussen man en vrouw op dat vlak kunnen verkleinen. Aan de andere kant moeten diezelfde beleidslijnen voorkomen dat de genderongelijkheid wordt versterkt, zodat mensen, en met name vrouwen, niet systematisch benadeeld worden. Die criteria moeten niet alleen in aanmerking genomen worden bij de inhoud van wetteksten, maar ook bij de omzetting ervan in de praktijk. België is al meer dan 7000 keer veroordeeld door het Arbeidshof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens voor zijn opvangbeleid, omdat het een schending van de mensenrechten vormt.¹ Welke impact ondervinden vrouwelijke migranten van dit beleid? De Europese Unie zegt dat ze de omvang van vrouwelijke migratie beseft en dat de situatie waarin deze vrouwen zich bevinden gerichte actie vereist², maar worden die woorden ook omgezet in daden? In deze stand van zaken delen we een aantal vaststellingen over dit onderwerp. Onze analyse is opgebouwd rond het Belgische migratie- en integratiebeleid en omvat bovendien een praktische dimensie, in het bijzonder met betrekking tot de situatie van vrouwelijke migranten. Na het algemene kader te hebben geschetst, behandelen we verschillende aspecten van het Belgische migratiebeleid, meer bepaald gezinshereniging, verzoeken om internationale en subsidiaire bescherming en regularisatieaanvragen. Daarna bekijken we het integratiebeleid vanuit verschillende invalshoeken, waaronder werk, justitie, gezondheid en huisvesting. Tot slot gaan we dieper in op bepaalde specifieke vormen van geweld die bijzondere aandacht verdienen om de stand van zaken af te ronden.

---

¹ Guylaine Germain, « Les réfugiés bloqués dans un flou juridique », 17 juli 2023 op www.amnesty.be

² Pratt, 2007

I. Voorafgaande opmerkingen

De Gender- en Migratiecoalitie is een project dat wordt gesubsidieerd door het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen en werd opgericht in 2024. De coalitie staat onder leiding van La Voix des Femmes en bestaat in totaal uit zes feministische verenigingen (GAMS, Collectif des Femmes, Isala, Vrouwenraad, Punt en La Voix des Femmes). Het hoofddoel is om de krachten van de verenigingen die rond deze thema's werken, te bundelen en om ervoor te zorgen dat genderkwesties in beschouwing genomen worden bij de ontwikkeling en planning van het Belgische beleid.

In deze stand van zaken wordt een synchrone analyse van de situatie gemaakt, met als doel de coalitie te structureren en haar de nodige tools aan te reiken voor haar toekomstige projecten. Dit overzicht is echter niet compleet. Door het gebrek aan onderzoek over het onderwerp blijven er grijze gebieden bestaan. Een probleem dat zich overal ter wereld steeds opnieuw voordoet als het gaat om de raakvlakken tussen gender en migratie, is het gebrek aan gegevens en onderzoek hierover. Om expertise op te doen en maatregelen te analyseren en te ontwikkelen die rekening houden met de genderdimensie in het migratie- en integratiebeleid, hebben we binnen meerdere domeinen gegevens nodig die zijn uitgesplitst naar geslacht en nationaliteit of herkomst. Bovendien moeten we studies en projecten over het migratietraject van vrouwen aanmoedigen en bevorderen. Daarbij moet worden vermeld dat België het Verdrag van Istanbul heeft geratificeerd, dat de verdragsluitende landen verplicht om statistische gegevens te verzamelen over alle vormen van geweld die onder het verdrag vallen en om onderzoek te ondersteunen en de gegevens openbaar te maken³. In de realiteit moet echter nog veel vooruitgang worden geboekt om aan die verplichting te voldoen.

II. Algemene beschouwingen

1. Vrouwelijke migranten, om wie gaat het?

Gender speelt een centrale rol in migratiebeslissingen. Deze factor bepaalt namelijk niet alleen wie migreert, maar ook waarom en hoe. Vrouwelijke migranten worden zelden beschouwd als economische en sociale actoren en worden vaak louter gezien als een homogene groep echtgenotes. Hoewel het totale aantal vrouwelijke migranten intussen ongeveer gelijk is aan dat van mannelijke migranten, verschillen de motieven en migratiepatronen aanzienlijk per

---

³ Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ondertekend in Istanbul op 11 mei 2011, art. 11.

geslacht. Factoren zoals beroep, wettelijke status of regio van verblijf hebben een andere invloed op het migratietraject van mannen en vrouwen. Vrouw zijn kan een stimulerende factor zijn voor migratie ('pushfactor'), vooral gezien de toenemende armoede, de discriminatie, het gebrek aan carrièrekansen en de sociale uitsluiting die vooral vrouwen treft. Daarnaast wordt de migratie van vrouwen ook beïnvloed door de groeiende vraag naar arbeidskrachten in geïndustrialiseerde landen en in overwegend vrouwelijke sectoren zoals de gezondheidszorg en huishoudelijk werk. Vrouwelijke migranten vullen die leemte, meestal in precaire en informele omstandigheden.

Maar hun positie als vrouw in hun land van herkomst zet soms ook een rem op hun mobiliteit, waardoor ze maar moeilijk toegang hebben tot de nodige middelen om te kunnen migreren, zeker zelfstandig. Genderspecifieke stereotypen en verwachtingen kunnen de beslissing om te migreren eveneens beïnvloeden. Bovendien lopen vrouwen tijdens hun migratietraject meer risico om geconfronteerd te worden met situaties van gevaar en geweld (verkrachting, ontvoering, mensensmokkel enz.). Ter illustratie: een op de twee vrouwen of meisjes zou tijdens het migratietraject te maken krijgen met seksueel geweld (vaak meerdere keren)⁴.

2. Wettelijk kader in België

De gelijkheid van mannen en vrouwen voor de wet wordt in de eerste plaats gewaarborgd door de Belgische Grondwet (artikel 10). Verschillende wetten hebben dit beginsel aangevuld, zoals de wet van 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, specifieke wetten ter bestrijding van geweld tegen vrouwen⁵, de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen en de daaropvolgende wetten, die het beschermde criterium geslacht uitbreiden en de vormen van discriminatie moderniseren (bijvoorbeeld de uitbreiding/verduidelijking van indirecte discriminatie met cumulatieve en intersectionele discriminatie). De wet ter bestrijding van discriminatie van 10 mei 2007 heeft ook betrekking op discriminatie op basis van etnische afstamming, huidskleur, nationaliteit en afkomst. Racisme en xenofobie in al hun vormen zijn bovendien verboden bij de wet van 30 juli 1981⁶.

Sinds 2007⁷ hanteert België een geïntegreerde benadering van gendergelijkheid of *gendermainstreaming*. Dit concept houdt in dat de genderdimensie systematisch wordt

---

⁴ Unicef, « A Deadly Journey for Children, The Central Mediterranean Migration Route », februari 2017, p. 5; C. Boitiaux, « Agressions sexuelles contre les femmes migrantes : Gynécologie sans frontières pousse un cri d'alarme », Infomigrants.net, 15 mei 2017.

⁵ Wet van 24 november 1997 strekkende om het geweld tussen partners tegen te gaan; wet van 4 mei 2020 ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames

⁶ Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden (ook wel de wet-Moureaux genaamd)

⁷ Wet van 12 januari 2007 strekkende tot controle op de toepassing van de resoluties van de wereldvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van de federale beleidslijnen

geïntegreerd in alle beleidslijnen, maatregelen en acties, met als doel de impact ervan op de gelijkheid tussen vrouw en man vast te stellen. De aanpak is preventief, transversaal en systematisch van aard. Deze praktijk moet dus ook toegepast worden op het federale asiel- en migratiebeleid.

Het Strafwetboek voorziet ook in een reeks maatregelen om geweld tegen vrouwen te bestraffen, waaronder fysiek, seksueel en psychologisch geweld, evenals bepaalde vormen van geweld die vooral vrouwelijke migranten treffen, zoals genitale verminking (art. 409), gedwongen huwelijken (art. 391sexies) en mensenhandel (art. 433quinquies). De bepalingen over seksuele misdrijven werden grondig gewijzigd bij de hervorming van het Strafwetboek in 2022. De belangrijkste wijzigingen van die hervorming zijn de invoering van een definitie van toestemming, die centraal staat bij het begrip verkrachting, de invoering van nieuwe wanbedrijven (zoals de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte inhoud) en de aanscherping van bepaalde straffen (verkrachting wordt nu met name bestraft met een gevangenisstraf van tien tot vijftien jaar, tegenover vijf tot tien jaar voorheen).

Tot slot trad de wet van 13 juni 2023 voor de preventie en de bestrijding van feminicides en gendergerelateerde dodingen (ook wel de 'Stop Feminicide'-wet genoemd) in werking in 2023. Deze wet wordt als historisch beschouwd in het wettelijke kader van België. Het doel van deze wet is praktische hulpmiddelen en instrumenten te ontwikkelen om feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat eraan voorafgaat te voorkomen. Ze geeft bovendien definities van feminicides en gendergerelateerde dodingen, alsook van gendergerelateerd geweld, seksueel geweld en dwingende controle. Daarnaast legt ze de verzameling en publicatie van officiële statistieken op, zodat de omvang van het fenomeen beter kan worden geanalyseerd en passende beleidslijnen kunnen worden opgesteld. Om goede begeleiding voor de slachtoffers te garanderen, voorziet de wet in opleidingen die bijzondere aandacht besteden aan dit soort geweld voor magistraten en politieagenten. Verder legt ze het gebruik van een risicotaxatie- en risicobeheersinstrument op voor alle procedures in dit verband.

3. Europees en internationaal wettelijk kader

Sinds 1999 is de Europese Unie bevoegd voor kwesties inzake immigratie, asiel en integratie⁸. Er bestaan dus tal van normen op Europees niveau en in de wetgeving moet er bovendien rekening worden gehouden met een aantal internationale verdragen. Aangezien het niet mogelijk is om ze in dit overzicht allemaal op te sommen, analyseren we hieronder alleen enkele bijzonder relevante bepalingen.

---

⁸ Verdrag van Amsterdam houdende wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en sommige bijbehorende akten, ondertekend in Amsterdam op 2 oktober 1997

❖ Het Verdrag van Istanbul

Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ook bekend als het Verdrag van Istanbul, werd door België ondertekend in 2012 en geratificeerd in 2016. Deze tekst betekent een grote stap voorwaarts, omdat hij het eerste bindende Europese instrument is om geweld tegen vrouwen te bestrijden. Hij verplicht de verdragsluitende landen met name maatregelen te nemen om dit doel te bereiken. GREVIO, de groep van deskundigen inzake de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, is verantwoordelijk voor het evalueren en waarborgen van de effectieve tenuitvoerlegging van dit verdrag. In haar eerste evaluatierapport, dat gepubliceerd werd in 2020, benadrukt de groep het feit dat België niet al zijn verplichtingen in het kader van het verdrag nakomt. Er worden meerdere problemen aangekaart, waaronder het tekort aan plaatsen in opvangcentra voor vrouwelijke asielzoekers in kwetsbare situaties ten gevolge van geweld, het gebrek aan structurele financiering en het onvermogen om de kwestie van meervoudige discriminatie op een transversale manier te integreren. De coalitie van verenigingen “Samen tegen Geweld” publiceerde in 2019 ook een alternatief verslag, waarin een reeks tekortkomingen van België in de tenuitvoerlegging van het verdrag worden vermeld. En terecht, want België heeft nog lang niet alle maatregelen genomen die nodig zijn om aan de eisen van het verdrag te voldoen. De coalitie wijst bovendien op het gebrek aan gegevens, middelen en geschikte diensten. Ook de specifieke problemen waarmee vrouwelijke migranten en vrouwen die onwettig in het land verblijven te maken hebben, worden in detail besproken.

❖ Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen

Het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) werd goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en is van kracht sinds 3 september 1981. Het is een belangrijk internationaal instrument voor de gelijkheid tussen mannen en vrouwen en de uitbanning van genderdiscriminatie. Het is geratificeerd door 189 landen, waaronder België sinds 1985. Het doel van dit verdrag is om discriminatie in alle aspecten van het leven van vrouwen te bestrijden door middel van 30 artikelen. Het verdrag bevat geen specifieke maatregelen voor vrouwelijke migranten, maar sommige aanbevelingen gaan wel dieper op deze kwestie in⁹.

Het facultatieve protocol¹⁰ dat bij het verdrag hoort, voorziet in een onafhankelijk comité dat toezicht houdt op de toepassing van het verdrag. Privépersonen en verenigingen hebben de mogelijkheid om zich tot het CEDAW-Comité te richten als ze menen het slachtoffer te zijn van een schending van het verdrag. Daarnaast ontvangt het comité om de vier jaar rapporten van

---

⁹ Zie algemene aanbeveling nr. 26 inzake vrouwelijke arbeidsmigranten; algemene aanbeveling nr. 38 over de handel in vrouwen en meisjes in de context van internationale migratie.

¹⁰ Resolutie A/RES/54/4 goedgekeurd door de Algemene Vergadering op 15 oktober 1999

de verdragsluitende landen over de toepassing van het verdrag op hun grondgebied. Het achtste en meest recente rapport van België werd ingediend in oktober 2022.

❖ Migratie- en asielpact

Het migratie- en asielpact van de Europese Commissie werd definitief goedgekeurd op 14 mei 2024. De belangrijkste doelstellingen van dit pact zijn om illegale immigratie te bestrijden, irreguliere migranten te laten terugkeren en de solidariteit tussen de lidstaten te bevorderen, zodat een concentratie van aanvragen voor internationale bescherming in één land vermeden wordt. Het voorziet in een versterkte externalisering van het migratiebeleid, met name door extra middelen toe te wijzen aan Frontex, en maakt het eenvoudiger om migranten uit te zetten en vast te houden.

Verschillende maatschappelijke organisaties¹¹ waarschuwen voor bepaalde maatregelen van dit pact en de mogelijke negatieve gevolgen ervan, *zeker* voor vrouwelijke migranten. Het concept van flexibele solidariteit, dat de lidstaten volledig vrijlaat in de manier waarop ze het EU-beleid ten uitvoer leggen, veronderstelt vooral dat er wederzijdse bijstand is bij de repatriëring van migranten. Een van de risico's die daarbij komen kijken, is de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de opvang van migranten naar landen buiten de Europese Unie.

Bovendien blijft het concept van veilige derde landen, dat centraal staat bij de beoordeling of uitzetting al dan niet gepast is, vaag en kan het op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. De lijst houdt ook geen rekening met het feit of de grondrechten van vrouwen al dan niet worden gerespecteerd in deze landen. Daardoor kunnen ze worden blootgesteld aan vervolging, uitbuiting, seksueel geweld of zelfs feminicide, als ze naar een van deze landen terugkeren.

Het pact voorziet eveneens in een voorselectie aan de grenzen, waarbij de migranten meteen bij aankomst aan de grens hun redenen om naar de Europese Unie te komen verdedigen. Om uiteenlopende redenen kan het bijzonder ingewikkeld zijn om uit te leggen wat de motieven zijn voor het aanvragen van asiel. Voor vrouwen in het bijzonder betekenen het geweld en de trauma's die ze daaraan hebben overgehouden, samen met het gebrek aan informatie, dat ze vrijwel geen kans hebben om aan deze eis te voldoen. Des te meer omdat de voorselecties gebeuren in stressvolle omstandigheden die niet eens voldoen aan de basisbehoeften van de asielzoekers.

---

¹¹ Bv. CNCD 11-11-11, Ciré

❖ De richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

Op 14 mei 2024 hebben de Raad en het Europees Parlement de richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld aangenomen¹². De lidstaten hebben drie jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in hun nationale wetgeving. De richtlijn voorziet in versterkte maatregelen om slachtoffers te beschermen (zoals spoedeisende locatieverboden en gespecialiseerde hulp) en legt de strafbaarstelling van bepaalde handelingen op (genitale verminking bij vrouwen, seksueel geweld, seksuele intimidatie, psychologisch geweld). Ze is tevens gefocust op preventie en bewustmaking, door de lidstaten aan te sporen educatieve programma's en bewustmakingscampagnes op te zetten om geweld te voorkomen. Slachtoffers moeten misdrijven gemakkelijk kunnen aangeven en moeten opgevangen worden door geschikte diensten, zeker als ze zich in een kwetsbare situatie bevinden. De overheid van haar kant moet op effectieve wijze een onderzoek instellen naar de daders en hen vervolgen.

Op sommige vlakken wordt er nog altijd niet voldoende rekening gehouden met vrouwelijke migranten, zoals de volgende voorbeelden illustreren. De tekst verplicht de lidstaten, in overeenstemming met het Verdrag van Istanbul, om opvanghuizen ter beschikking te stellen van alle vrouwen die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld, ongeacht hun verblijfsstatus. In de tekst wordt er weliswaar op gewezen dat het belangrijk is om ervoor te zorgen dat onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van geweld, niet worden afgeschrikt om feiten te melden vanwege hun verblijfsstatus. Maar niettemin ontbreken er specifieke maatregelen om discriminatie te voorkomen en gelijke toegang tot ondersteuningsdiensten en juridische stappen te waarborgen voor vrouwelijke migranten die het slachtoffer zijn van geweld. Daarnaast is in gespecialiseerde ondersteuning voorzien voor slachtoffers van seksuele intimidatie op de werkplek, maar die houdt geen rekening met de specifieke behoeften van huishoudelijk werksters, die in veel gevallen migrant zijn. In deze sector, die vaak niet door het arbeidsrecht geregeld wordt en waar controles ontbreken, lopen de werksters een verhoogd risico op seksueel geweld op de werkplek.

❖ Richtlijn inzake mensenhandel

In 2024 werd ook Richtlijn (EU) 2024/1712 van 13 juni 2024 tot wijziging van Richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel goedgekeurd. Net als bij de richtlijn ter bestrijding van geweld hebben de lidstaten drie jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in hun nationale wetgeving. Deze wijziging is bedoeld om de veranderingen in de vormen van uitbuiting beter te weerspiegelen en de strijd tegen dit fenomeen op te voeren door slachtoffers bescherming te bieden. Zo worden er nieuwe vormen van uitbuiting erkend, waaronder uitbuiting in verband met draagmoederschap, gedwongen huwelijken en illegale adoptie. Een ander doel van de richtlijn is om de preventie te versterken, door de lidstaten te gelasten bewustmakingscampagnes te voeren, met bijzondere aandacht voor kinderen. De

---

¹² Richtlijn (EU) 2024/1385 van het Europees Parlement en de Raad ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

verschillende instanties die belast zijn met asiel en de bestrijding van mensenhandel, worden verzocht nauwer samen te werken om asielzoekers die hiervan het slachtoffer zijn beter te identificeren en nationale actieplannen op te stellen. De richtlijn voorziet verder in meer veilige huisvesting voor slachtoffers.

III. Migratiebeleid

In België was in 2022 51% van de buitenlandse immigranten vrouw¹³. Dat percentage varieert sterk afhankelijk van het land van herkomst. De redenen voor legale immigratie in België zijn gezinshereniging, internationale bescherming en visa (werk, studies, humanitair). Veel mensen steken ook illegaal de Belgische grenzen over en in sommige gevallen kan hun verblijf geregulariseerd worden. We bekijken hieronder welke specifieke gevolgen die verschillende trajecten hebben voor vrouwen.

1. Gezinshereniging

a. Algemeen wettelijk kader en voorwaarden

Deze materie wordt in België geregeld door de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (artikelen 10 en 40 en volgende). Om in aanmerking te komen voor gezinshereniging, moet worden voldaan aan een aantal voorwaarden, waaronder het betalen van een retributie, bewijs van familieband en het hebben van voldoende, regelmatige en stabiele financiële middelen, voldoende huisvesting voor het gezin en een ziektekostenverzekering. De inkomsten waarmee de Dienst Vreemdelingenzaken rekening houdt, zijn inkomsten uit werk en in sommige gevallen inkomensvervangende tegemoetkomingen. Het wordt steeds moeilijker om aan die voorwaarde te voldoen, want de interpretatie ervan is vaak strenger, vooral wat betreft het bewijs van inkomsten. De persoon moet vijf jaar aan de voorwaarden voldoen, waarna hij of zij een zelfstandig verblijfsrecht kan verkrijgen.

b. Gender en geweld

Meer dan 50% van de visa voor een lang verblijf in België wordt toegekend op basis van gezinshereniging, en 65% van de mensen die België binnenkomen via gezinshereniging is

---

¹³ Myria, Katern 'Populatie en bewegingen' uit het jaarverslag, 2024.

vrouw¹⁴. Gezinshereniging vormt dan ook een belangrijk aspect om de situatie van vrouwelijke migranten in België te begrijpen.

Mensen die bij een familielid komen wonen via gezinshereniging, krijgen een verblijfsrecht van vijf jaar, afhankelijk van hun familieband. Die periode van vijf jaar plaatst de echtgeno(o)t(e), meestal de vrouw, in een heel kwetsbare positie. De man kan namelijk dreigen met een scheiding en dus met het verlies van het verblijfsrecht om zijn vrouw in zijn greep te houden. De “chantage met verblijfsvergunning” wordt gebruikt om het gedrag en het gaan en staan van de vrouw te controleren, waardoor ze soms niet kan studeren, werken of een sociaal leven opbouwen. Vaak durft de vrouw het geweld niet te melden, of er zelfs maar over te praten, uit angst om teruggestuurd te worden naar haar land of zonder papieren te komen zitten.

Er bestaan niettemin uitzonderingen op deze samenwoningsplicht.

Deze uitzonderingen gelden voor de persoon die een Belg of EU-burger heeft vervoegd¹⁵:

- indien de gezamenlijke vestiging ten minste drie jaar heeft geduurd, waarvan één jaar in België;
- indien het recht van bewaring van of omgangsrecht met de kinderen is toegewezen aan de vrouw;
- of indien bijzonder schrijnende situaties dit rechtvaardigen (bv. geweld in de familie).

De uitzondering van geweld in de familie geldt ook voor mensen die een vreemdeling hebben vervoegd.

❖ Beschermingsclausules

De wetgever heeft in de wet van 15 december 1980 voorzien in beschermingsclausules voor slachtoffers van huiselijk geweld (artikel 11 § 2, 4° voor de echtgeno(o)t(e) van een vreemdeling die in België mag verblijven en artikel 42 quater § 4, 4° voor de echtgeno(o)t(e) van een Belg of EU-burger), waardoor migranten die via gezinshereniging zijn gekomen en die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld en/of intrafamiliaal geweld, een aanvraag kunnen indienen om hun verblijfsvergunning te behouden.

De wet van 15 december 1980 voorziet in een verschil in behandeling tussen enerzijds vreemdelingen die gehuwd zijn met een EU-burger of Belg en anderzijds vreemdelingen die gehuwd zijn met een onderdaan van een derde land in situaties waarin de gezamenlijke vestiging wordt beëindigd als gevolg van geweld in de familie. In het eerste geval, op basis van artikel 42quater, §4, 4°, moet de persoon aantonen dat hij/zij over voldoende

---

¹⁴ Myria, Migratie in cijfers en in rechten, jaarverslag 2019, p. 66.

¹⁵ Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, art. 42quater §4.

bestaansmiddelen beschikt om zijn/haar verblijfsrecht te houden. In het tweede geval stelt artikel 11, §2 deze voorwaarde niet om het verblijfsrecht te houden bij geweld in de familie.

Op 7 februari 2019 moest het Grondwettelijk Hof zich uitspreken over het verschil in behandeling van deze slachtoffers naar aanleiding van een prejudiciële vraag die de Raad van State op 11 mei 2017 had ingediend. In zijn arrest oordeelde het Hof het volgende: “Noch de doelstellingen die door de wetgever zijn nagestreefd met de wet van 8 juli 2011, noch de door de Ministerraad aangevoerde motieven kunnen verantwoorden dat de beide vergeleken categorieën van vreemdelingen, die zich in dezelfde bijzondere schrijnende situaties bevinden en om die reden bijzondere bescherming behoeven, verschillend worden behandeld.” Het Hof concludeerde bijgevolg dat artikel 42quater, §4, 4° van de wet van 15 december 1980 in strijd was met artikelen 10 en 11 van de Grondwet. De wet van 15 december 1980 is nog niet gewijzigd naar aanleiding van dit arrest.

Een omzendbrief gepubliceerd op 29 november 2023 heeft als doel “*om de slachtoffers van intrafamiliaal geweld en de verschillende betrokken actoren beter te informeren over de bestaande verblijfsrechtelijke beschermingsclausules, de voorwaarden en de te volgen procedures*”. Deze omzendbrief bepaalt, in toepassing van het arrest van het Grondwettelijk Hof van februari 2019, dat de voorwaarden inzake de bestaansmiddelen en de ziektekostenverzekering niet langer van toepassing zijn bij aanvragen tot behoud van het verblijfsrecht op grond van geweld van slachtoffers die echtgeno(o)t(e) of partner zijn van Belgen en EU-burgers. Deze verduidelijking in de omzendbrief is een goede zaak, maar dat neemt niet weg dat de wet van 1980 nog altijd ongewijzigd is.

De clausules zijn alleen van toepassing als het geweld gemeld wordt bij de Dienst Vreemdelingenzaken en er bewijs van het geweld wordt overgelegd bij het verlaten van de echtelijke woning. De Dienst Vreemdelingenzaken kan heel snel beslissen om de verblijfsvergunning in te trekken, al zodra de beëindiging van de gezamenlijke vestiging wordt gemeld. Wanneer de Dienst Vreemdelingenzaken op de hoogte is gebracht van de situatie van geweld, stelt hij een bijkomend onderzoek in en geeft hij een termijn van een tot drie maanden om diverse bewijsstukken in te dienen ter aanvulling van het reeds ingediende bewijsmateriaal. Zodra de Dienst Vreemdelingenzaken op de hoogte is gebracht van de situatie van geweld, stuurt hij een brief met het verzoek om aanvullend bewijsmateriaal. Op basis van de ingediende documenten beslist hij of de verblijfsvergunning al dan niet wordt ingetrokken. Tegen die beslissing kan een beroep tot nietigverklaring ingesteld worden bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (d.w.z. alleen toetsing van de wettigheid van de beslissing). Als beslist wordt om het verblijfsrecht in te trekken, moet de Dienst Vreemdelingenzaken de betrokken persoon de kans geven om gehoord te worden, zodat hij/zij zijn/haar argumenten voor het behoud van zijn/haar verblijfsrecht kan laten gelden.

GREVIO, het orgaan van onafhankelijke deskundigen dat belast is met de uitvoering van het Verdrag van Istanbul, merkt in zijn eindverslag van september 2020 op dat de verblijfswetgeving die van toepassing is op slachtoffers van intrafamiliaal geweld, “uiterst complex en gefragmenteerd” is. Het concludeert ook dat België, op basis van artikel 59 van het

verdrag, slachtoffers van geweld meer bescherming moet bieden in zijn verblijfswetgeving. Ter herinnering: het verdrag biedt vrouwelijke migranten die het slachtoffer zijn van geweld en bij wie de verblijfsstatus afhangt van die van hun echtgenoot of partner, de mogelijkheid om een zelfstandige verblijfsvergunning te krijgen wanneer de relatie wordt beëindigd¹⁶. Bovendien wordt in het eerste lid benadrukt dat een zelfstandige/eigen vergunning zou moeten worden afgegeven ongeacht de duur van het huwelijk of de relatie. In dit lid wordt de verplichting opgelegd om slachtoffers van alle vormen van geweld die onder het toepassingsgebied van dit verdrag vallen, de toekenning van een zelfstandige verblijfsvergunning te garanderen, zelfs als het huwelijk of de relatie is beëindigd voordat de proeftijd is verstreken. Dankzij die bepaling kunnen slachtoffers de nodige bescherming krijgen van de overheid, zonder te hoeven vrezen dat de dader als vergelding het genot van de verblijfplaats onder zijn controle zal intrekken of zal dreigen dat te doen¹⁷.

c. Toepassing in de praktijk en beperkingen

In de praktijk is het verre van eenvoudig om te voldoen aan de voorwaarden om bovenstaande beschermingsclausules te doen gelden. Bijgevolg leiden de meeste situaties van geweld niet tot de toepassing van een beschermingsclausule. De cijfers van de hulpdienst voor slachtoffers van intrafamiliaal geweld van ADDE illustreren die vaststelling: sinds de oprichting van de dienst in 2018 hebben van de 241 behandelde dossiers – waarvan 70% vrouwen betrof – slechts 65 geleid tot het behoud van de verblijfsvergunning.

Daar zijn verschillende redenen voor. De bepalingen lijken niet goed aangepast te zijn aan de realiteit van huiselijk en intrafamiliaal geweld en aan de behoeften van de slachtoffers. Omdat ze vaak geïsoleerd zijn, is het voor hen bijzonder moeilijk om toegang te krijgen tot informatie over hun rechten en de stappen die ze moeten ondernemen. Dergelijk geweld gaat meestal gepaard met administratieve en economische afhankelijkheid van het slachtoffer ten opzichte van de partner, wat het moeilijk maakt om aan de bovenstaande voorwaarden te voldoen. Bovendien blijkt het samenstellen van een dossier en het verzamelen van voldoende bewijsmateriaal (medische attesten, processen-verbaal van de politie, foto's, berichten enz.) erg lastig te zijn.

Tot slot vallen veel situaties niet binnen het toepassingsgebied van deze clausules. Op dit moment kan alleen bescherming geboden worden aan vrouwen die in het kader van gezinshereniging het land zijn binnengekomen en die al een elektronische verblijfskaart (A- of F-kaart) hebben. Uitgesloten van deze bescherming zijn alle vrouwen die al in België verblijven, maar van wie de aanvraag voor gezinshereniging nog niet is ingediend, vrouwen van wie de aanvraag nog in behandeling is en die enkel een voorlopige verblijfskaart hebben (attest van

---

¹⁶ Artikel 59.1 van het Verdrag van Istanbul

¹⁷ Toelichtend verslag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, p. 57

immatriculatie), vrouwen die een partner met een beperkt verblijf hebben vervoegd of die, na naar België te zijn gekomen om te trouwen (C-visum) of hun echtgenoot te vervoegen zonder visumplicht, het gezinsherenigingsproces niet hebben kunnen opstarten vóór het losbarsten van het geweld, alsook Europeanen die een EU-burger of een Belg vervoegen.

Voor al die vrouwen zonder wettig verblijf is de enige optie regularisatie op grond van artikel 9 bis van de verblijfwet. Zulke 9bis-aanvragen zijn gunsten die volledig worden overgelaten aan het oordeel van de Dienst Vreemdelingenzaken, zijn gekoppeld aan de betaling van een retributie en hebben bovendien geen enkele wettelijke antwoordtermijn. Die situatie voldoet niet aan de verplichtingen van het Verdrag van Istanbul.

Verder moet benadrukt worden dat een groot aantal vrouwen maar moeilijk toegang krijgt tot een gespecialiseerd opvangcentrum, omdat er te weinig plaatsen zijn, omdat ze geen verblijfsvergunning hebben of die zijn kwijtgeraakt, en omdat ze niet over de financiële middelen beschikken om er binnen te geraken. Deze vrouwen zien zich in dat geval gedwongen om bij hun gewelddadige partner te blijven, want heel vaak hebben ze geen familie of netwerk om hen op te vangen. Die situatie werd onder de aandacht gebracht in het evaluatieverslag van België, waarin het volgende staat: *“GREVIO dringt er bij de Belgische overheid op aan om de nodige maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat slachtoffers van alle vormen van geweld die onder de reikwijdte van de Conventie vallen en hun kinderen, volgens een adequate geografische spreiding, toegang hebben tot gespecialiseerde ondersteunende diensten en gepaste opvang. Daartoe moet de overheid er met name voor zorgen dat er voldoende gespecialiseerde opvangplaatsen zijn, dat slachtoffers gratis toegang krijgen tot de opvang, ongeacht hun omstandigheden of statuut (...)”*¹⁸

2. Verzoeken om internationale of subsidiaire bescherming

In 2023 werd 32,4% van de verzoeken om internationale bescherming in België ingediend door vrouwen. Voor sommige landen, zoals Afghanistan, is het aandeel van mannen veel groter¹⁹. De verhouding kan dus sterk verschillen per land van herkomst. Dat kan verklaard worden door de neiging van vrouwen om in geval van conflicten vooral naar buurlanden te vluchten²⁰. Elk jaar belanden meer dan 7000 mensen in gesloten centra in België met het oog op hun uitzetting. In 2023 was 16% van hen vrouw²¹.

---

¹⁸ (Referentie)evaluatieverslag GREVIO betreffende wetgevende en andere maatregelen tot uitvoering van de bepalingen van de Conventie van de Raad van Europa inzake de preventie en de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Istanbul-Conventie), België, p. 83, lid 21; https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/nl_rapport_2020_grevio.pdf

¹⁹ Statistieken van december: overzicht 2023 van het CGVS.

²⁰ Myria, Migratie in cijfers en in rechten, jaarverslag 2019, p. 50.

²¹ Activiteitenverslag 2023 van de Dienst Vreemdelingenzaken

België is, met name onder invloed van het UNHCR, meer aandacht gaan besteden aan de genderdimensie in zijn asielbeleid. Toch heeft het land nog uitdagingen voor de boeg, met name wat betreft de opvang en behandeling van vrouwelijke asielzoekers.

a. Algemeen wettelijk kader en voorwaarden

De vluchtelingenstatus wordt erkend op basis van de volgende elementen, krachtens het Verdrag van Genève van 1951 (artikel 1): de persoon moet zich buiten zijn/haar land van herkomst bevinden vanwege een gegronde vrees voor vervolging op een van de vijf gronden die door het verdrag worden erkend. Deze gronden zijn ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging en het behoren tot een bepaalde sociale groep. Uit hoofde van die vrees wil of kan de persoon de bescherming van het land van herkomst niet inroepen.

Verzoekers om subsidiaire bescherming hoeven niet te voldoen aan de hierboven beschreven vervolgingscriteria, maar moeten wel een reëel risico lopen op ernstige schade. De situatie waarin ze zich bevinden, moet zodanig zijn dat ze niet bereid zijn de bescherming van hun land van herkomst in te roepen gezien het risico.

Overeenkomstig het Verdrag van Genève van 28 juli 1951 moet België het beginsel van non-refoulement respecteren en mag het in geen geval mensen terugsturen naar een land waar ze een reëel risico lopen op foltering of andere ernstige schendingen van de mensenrechten. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens veroordeelt ook indirect refoulement, d.w.z. het overbrengen van mensen naar een staat die zelf het beginsel van non-refoulement niet respecteert.

De asielpcedure in België bestaat uit drie belangrijke stappen. Eerst wordt de aanvraag ingediend bij de Dienst Vreemdelingenzaken, die bepaalt of België bevoegd is om ze te behandelen. Vervolgens wordt de aanvraag overgedragen aan het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS), dat beslist of de vluchtelingenstatus of status van subsidiaire bescherming al dan niet wordt toegekend. Tot slot kan de asielzoeker, als hij/zij het niet eens of niet tevreden is met de beslissing van het CGVS, in beroep gaan bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV), of zelfs een voorziening in cassatie instellen bij de Raad van State. De officiële duur van de asielpcedure is zes maanden, maar in de praktijk duurt ze vaak veel langer.

b. Gender

❖ Internationaal en Europees niveau

Gendergebonden geweld is niet expliciet opgenomen in het Verdrag van Genève, maar bij de interpretatie ervan wordt er wel rekening mee gehouden. Vrouwen worden zodoende erkend als behorend tot eenzelfde sociale groep²² met gemeenschappelijke kenmerken. Geweld tegen vrouwen of meisjes die het slachtoffer zijn van seksueel geweld, gedwongen huwelijken, huiselijk geweld, vrouwelijke genitale verminking, mensenhandel, geweld op grond van seksuele geaardheid enz. wordt erkend als geweld dat gelinkt is aan het behoren tot een bepaalde sociale groep.

Op Europees niveau erkent Richtlijn 2004/83/EG (ook wel de “Kwalificatierichtlijn” genoemd) gender als een belangrijke factor bij de beoordeling van asielaanvragen. Ze heeft aandacht voor vervolgingen in verband met seksueel geweld of discriminatie op grond van geslacht. Deze richtlijn heeft echter ook tekortkomingen, met name het gebrek aan expliciete erkenning van vrouwen als een kwetsbare sociale groep, ondanks de resoluties van het Europees Parlement in die zin.

Er kunnen nog meer richtlijnen geanalyseerd worden vanuit een genderperspectief. Richtlijn 2005/85/EG over asielprocedures houdt bijvoorbeeld onvoldoende rekening met genderkwesties. Ze garandeert de aanwezigheid van vrouwelijke ondervragers of tolken niet, en nochtans is dat essentieel voor vrouwen die het slachtoffer zijn van specifiek geweld. Bovendien is de informatie over de landen van herkomst vaak te algemeen en wordt er geen rekening gehouden met gendergebonden geweld of discriminatie, waardoor de beoordeling van asielaanvragen van vrouwen bemoeilijkt wordt. Richtlijn 2003/9/EG inzake de opvang van asielzoekers verplicht de lidstaten om rekening te houden met de specifieke behoeften van vrouwen, in het bijzonder van vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld. Ze voorziet in de opleiding van het personeel, in maatregelen om gendergebonden geweld te voorkomen en in de scheiding van vrouwen en mannen in opvangcentra. Bij de herziening van 2008 werden deze bepalingen aangevuld, onder andere door in speciale opleidingen te voorzien voor personeel dat slachtoffers van geweld opvangt.

Het Verdrag van Istanbul verplicht de verdragsluitende landen om gendergebonden geweld tegen vrouwen te erkennen als een vorm van vervolging die de weg vrijmaakt voor erkenning als vluchteling of als een vorm van ernstige schade die aanleiding geeft tot subsidiaire bescherming.

---

²² Arrest van 16 januari 2024 van het HvJ-EU; arrest van 11 juni 2024 van het HvJ-EU

❖ Belgisch niveau

In België kunnen gendergerelateerde vervolgingen gelinkt worden aan een van de vijf klassieke gronden voor vervolging. Het aantal aanvragen op basis van een of meer gendergerelateerde gronden is de afgelopen jaren toegenomen²³. Vooral gedwongen huwelijken en huiselijk geweld werden vaker ingeroepen. Bovendien erkent de wet van 8 mei 2013 dat vrouwen die vrezen voor traditionele sociale praktijken zoals vrouwelijke genitale verminking of gedwongen huwelijken, een sociale groep vormen die vreest voor vervolging en daarom internationale bescherming nodig heeft.

Bij de uitvoering van zijn beleid verspreidt België systematisch de richtlijnen van het UNHCR over gender onder de medewerkers van het CGVS. Daarnaast heeft het een 'gendercel' om de beoordeling van gendergerelateerde asielaanvragen te harmoniseren.

C. Toepassing in de praktijk en beperkingen

❖ Onderhoud

Na een kort gesprek bij de Dienst Vreemdelingenzaken is een cruciaal moment in de procedure het onderhoud met het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS). Daarbij vertelt de asielzoeker zijn/haar levensverhaal aan de medewerker. Die laatste beoordeelt of de feiten geloofwaardig en relevant zijn. Die beoordeling bepaalt of de procedure al dan niet wordt voortgezet. Vaak houdt deze stap geen rekening met de situatie waarin vrouwen zich bevinden. Er kunnen nochtans een aantal maatregelen worden getroffen om een genderdimensie te implementeren.

Het kan moeilijk zijn om over geweld te praten, des te meer omdat de instantie niet altijd als betrouwbaar wordt gezien. Een onderhoud met een mannelijke medewerker en/of tolk kan leiden tot terughoudendheid en een gevoel van onveiligheid voor vrouwen om te praten over seksueel geweld of vervolging. Het is daarom essentieel om ervoor te zorgen dat het gender van de medewerker en tolk geen belemmering vormt voor de asielzoekster om haar verhaal te doen. Sinds 2007²⁴ voorziet de Belgische procedure in de mogelijkheid dat asielzoekers het geslacht van de medewerker die het dossier behandelt en de tolk kunnen kiezen in het geval van gendergerelateerde vervolging. Hoewel België steeds vaker vrouwelijke medewerkers en tolken aanstelt voor dossiers waarin de vervolging gendergerelateerd is en deze praktijk wordt aangemoedigd, wordt ze nog niet systematisch toegepast zoals aanbevolen door het UNHCR.

---

²³ 6,4% van de beslissingen van het CGVS in 2009 en 17,2% in 2012

²⁴ Koninklijk besluit van 11 juli 2003 tot regeling van de werking van en de rechtspleging voor het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen

In dat verband is het ook cruciaal dat de gesprekken individueel zijn. In België moeten de echtgenoten afzonderlijk een aanvraag indienen en worden ze dus afzonderlijk gehoord. In de praktijk wordt echter vaak eerst de man gehoord en wordt de getuigenis van de vrouw in veel gevallen gezien als een aanvulling op die van de man en niet als een onafhankelijk verhaal. Verder is het beter dat het onderhoud in de mate van het mogelijke zonder de kinderen plaatsvindt. Zo worden de ouders niet afgeleid en worden ze niet tegengehouden om bepaalde gevoeligere informatie te onthullen.

Het gedrag van de medewerker die verantwoordelijk is voor het dossier kan een beslissende rol spelen. Het is belangrijk dat hij of zij wordt opgeleid om gepast te reageren op zulke getuigenissen. Bij het beoordelen van de geloofwaardigheid van een verhaal moet bijvoorbeeld in gedachten gehouden worden dat trauma een invloed kan hebben op de manier waarop feiten worden verteld (wat op dit moment vooral in het nadeel van de asielzoekers werkt).

❖ Opvangvoorzieningen

Algemeen kader

Personen die om internationale bescherming verzoeken, hebben recht op opvang krachtens de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen. De wet voegt toe dat deze opvang de betrokkene in staat moet stellen om te leven op een manier die beantwoordt aan de menselijke waardigheid²⁵ (al wordt er niet duidelijk gedefinieerd wat daarmee wordt bedoeld). Dit recht is echter moeilijk te garanderen, omdat het opvangnetwerk verzaagd is door een gebrek aan plaatsen. Dat is een rechtstreeks gevolg van beleidskeuzes op het gebied van opvang, waarbij er vaak voor geopteerd wordt om centra te sluiten.

Het Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers (FEDASIL) staat in België in voor de opvang van asielzoekers. België telt 107 collectieve opvangcentra (federale centra, Rode Kruis, Samusocial, Caritas, privépartners enz.)²⁶ en 6 gesloten centra²⁷. De leefomstandigheden en toegang tot verschillende diensten en activiteiten binnen deze voorzieningen variëren sterk afhankelijk van de beheerder. Asielzoekers worden eerst naar een centrum voor opvang in de eerste fase gestuurd. De meesten worden vervolgens doorgestuurd naar een collectief centrum en slechts enkelen hebben toegang tot een individuele woning. Vanwege hun kwetsbare situatie krijgen zwangere vrouwen en slachtoffers van mensenhandel en psychologisch, fysiek of seksueel geweld voorrang bij de opvang²⁸.

---

²⁵ Wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen, art. 3.

²⁶ Cijfers van Fedasil d.d. 08/11/24, <https://fedasil.be>

²⁷ Cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken, <https://dofi.ibz.be>

²⁸ Krachtens artikel 21 van Richtlijn 2013/33/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013.

Gesloten centra zijn zwaarbeveiligde plaatsen die als doel hebben om asielzoekers (en andere groepen vreemdelingen) vast te houden met het oog op hun mogelijke uitzetting. Mensen worden er maar zolang vastgehouden als strikt noodzakelijk is om de uitzettingsmaatregel uit te voeren. De wet bepaalt dat de termijn daarvoor in principe 5 maanden bedraagt, maar verschillende administratieve maatregelen en praktijken maken het mogelijk om die onbeperkt te verlengen.

Opvangcentra moeten rekening houden met de kwetsbaarheid van asielzoekers en hun individuele behoeften beoordelen, rekening houdend met hun sociale, medische en psychologische situatie. Dat dient in een vroeg stadium van de procedure te gebeuren om hen passende huisvesting en psychologische, sociale en juridische begeleiding te bieden. De mate waarin er rekening wordt gehouden met de behoeften van vrouwen verschilt sterk per centrum en per beheerder. De situatie is vergelijkbaar voor de zorg- en ondersteuningsdiensten, die lange wachtlijsten hebben en moeilijk toegankelijk zijn.

Impact op vrouwen

De praktische organisatie van de opvang verschilt per centrum en beheerder. Niettemin kunnen er bepaalde problemen uitgelicht worden, vooral met betrekking tot het respect voor de privacy van de ouders, de beschikbare oppervlakte per bewoner en de scheiding van sanitaire voorzieningen voor mannen en vrouwen. Er zijn een aantal tekortkomingen die in het bijzonder de vrouwelijke bewoners treffen. Zo zijn er maar zelden zwangerschapskleding en beha's opgenomen in het kledingaanbod. Vrouwen zijn ook ondervertegenwoordigd in de adviescomités samengesteld uit bewoners, omdat ze geen tijd hebben door andere taken, geen interesse hebben of bang zijn, of zelfs omdat hun partner er terughoudend tegenover staat.

De meeste vrouwen die in deze centra verblijven, ervaren een gevoel van onveiligheid, dat deels te wijten is aan de infrastructuur. De blokken, gangen en slaapzalen voor alleenstaande vrouwen, alleenstaande mannen en gezinnen zijn immers vaak niet goed van elkaar gescheiden. Veel vrouwen durven er niet rond te lopen, zeker 's nachts. Sommigen klagen dat ze benaderd en lastiggevallen worden door mannen die seksuele voorstellen doen en hen ongewenste aandacht geven. Ze vermijden de gemeenschappelijke ruimtes, waar vooral mannen zitten en waar roken is toegestaan. De voorzieningen in de gemeenschappelijke ruimtes worden ook voornamelijk gebruikt door mannen. De vrijetijdsactiviteiten zijn afgestemd op hun interesses. De meeste open centra werken samen met verenigingen op het terrein. Het klopt dat sommige samenwerkingen zich toespitsen op de trajecten van vrouwen (bijvoorbeeld met GAMS), maar niettemin zijn er te weinig samenwerkingsverbanden die focussen op hun behoeften en wensen. Daarom blijven de vrouwen op hun kamer, zelfs overdag. Het gebrek aan activiteiten die specifiek gericht zijn op vrouwen, komt deels doordat er te weinig personeel is om ze te organiseren en te coördineren. Het gebrek aan deelname aan deze activiteiten heeft anderzijds te maken met het gebrek aan kinderopvang, een gebrek aan

communicatie, de taalbarrière, angst (voor ruzie met de partner, roddels, onbekende mannen), maar ook de psychologische en psychische nood waarin veel vrouwen verkeren na het geweld dat ze hebben meegemaakt en die nog eens verergerd wordt door de aanslepende procedure.

Het samenleven met andere vrouwelijke bewoners in het centrum biedt weliswaar mogelijkheden voor uitwisseling en steun, maar dat neemt niet weg dat het leven in een gemeenschap ook heel wat moeilijkheden meebrengt, vooral op middellange tot lange termijn (moeilijke relaties tussen verschillende gemeenschappen, verschillende slaappatronen, uiteenlopende psychologische situaties enz.). De strakke organisatie van het leven in een centrum, het informatiebeheer en het op elkaars lip zitten zorgen voor infantiliserende en een verlies aan autonomie bij de bewoners en leiden soms zelfs tot een staat van afhankelijkheid. Daardoor hebben vrouwen met kinderen het gevoel dat ze hun identiteit verliezen en hun rol als moeder kwijtraken.

Wat opleidingen en werk betreft, voorzien de meeste centra in opleidingen buiten het centrum. Vanwege het beperkte aantal beschikbare plaatsen zijn er vaak lange wachttijden voor de lessen. Bewoners ontvangen een regelmatige toelage om in hun behoeften te voorzien. In open centra kunnen bewoners een kleine vergoeding krijgen als extra bron van inkomsten door diensten te verlenen aan de gemeenschap. Dat werk is vaak onaangenaam, vies en onderbetaald. In gesloten centra kunnen de bewoners taken doen (zoals schoonmaken) in ruil voor een kleine vergoeding, soms in de vorm van aankoopbonnen die ze kunnen gebruiken in de winkel van het centrum. Sommige centra bieden kinderdagverblijven aan, zodat moeders opleidingen kunnen volgen. Die initiatieven blijven echter beperkt tot bepaalde centra en worden niet uniform toegepast in het hele opvangnetwerk. Deze situatie maakt vrouwen extra kwetsbaar.

Elke week doen er zich incidenten van intrafamiliaal geweld voor in de centra. Er bestaan een aantal initiatieven om geweld te voorkomen (beheerplannen, werkgroep, praatgroep enz.). Maar zelfs als er een beleid ter zake is, zijn er nog altijd grote hindernissen om geweld te melden (ontmoediging, wantrouwen, angst enz.). In werkelijkheid, zo blijkt uit het verslag van GREVIO, krijgen medewerkers geen specifieke opleidingen, waardoor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld nog minder vaak geïdentificeerd worden. De opvangwet voorziet nochtans in de organisatie van een multidisciplinaire en doorlopende opleidingscyclus voor de personeelsleden van opvangcentra. De ernstigste gevolgen van dit falende beleid om geweld binnen de centra aan te pakken, worden helaas geïllustreerd door de recente feminicide op een jonge Eritrese vrouw door haar ex-man, die beiden asiel hadden aangevraagd en in hetzelfde opvangcentrum verbleven, voordat ze uit elkaar gingen²⁹.

Om zulke problemen te verhelpen, zijn er nog geen specifieke richtlijnen met een overkoepelende visie over de problemen waarmee vrouwen geconfronteerd worden. Nochtans voorziet het Nationaal Actieplan (NAP) in de goedkeuring van een omzendbrief die tot doel

---

Odile Leherte, "Une résidente du centre pour demandeurs d'asile de la croix rouge égorgée à Yvoir. L'auteur présumé a été arrêté.", beschikbaar op www.rtbfb.be

heeft “de procedure en de praktijk van de Dienst Vreemdelingenzaken te verduidelijken met betrekking tot slachtoffers van intrafamiliaal geweld die een verblijfsvergunning hebben op grond van gezinshereniging”³⁰.

Om de tekortkomingen van de Staat te compenseren, stelt het Burgerplatform voor Steun aan Vluchtelingen al zes jaar Sister's House (dat inmiddels erkend is in de dak- en thuislozensector) open voor vrouwelijke alleenstaande of zwangere transmigranten. Ze vinden er onderdak, informatie, ondersteuning, begeleiding en een sociaal netwerk³¹. Sister's House werkt samen met de Humanitaire Hub van Brussel. Die werd opgericht om migranten essentiële hulp te bieden (medisch, psychologisch, juridisch, materieel enz.). De Hub wordt ondersteund door verschillende maatschappelijke organisaties (Dokters van de Wereld, Artsen Zonder Grenzen, het Belgische Rode Kruis, SOS Jeunes-Quartier Libre AMO en het Burgerplatform BxlRefugees), maar ook door collectieven en vrijwilligers³².

❖ Andere hindernissen

Het CGVS deelt een specifieke informatiebrochure uit aan vrouwelijke asielzoekers over hun rechten. GREVIO meldde echter dat er grote tekortkomingen zijn in de verspreiding van die brochure (weinig talen beschikbaar, niet aanwezig op strategische locaties, geen bijgewerkte versies enz.)³³ Daardoor zijn vrouwen meestal niet op de hoogte van de procedure en beschikken ze niet over alle informatie.

Bovendien is het altijd moeilijk om tastbaar bewijs van geweld te leveren, en dat geldt des te meer voor vrouwelijke migranten. Toch is er een tendens bij het CGVS om de criteria voor het bewijzen van geweld alsmear strenger toe te passen. Bij de Dienst Vreemdelingenzaken geldt hetzelfde voor de beoordeling van de geloofwaardigheid.

Bij de behandeling van de aanvraag berust de uitvoering van het zogenaamde ‘neutrale’ beleid doorgaans op gegenderde aannames. Bovendien vinden veel van de vervolgingen van vrouwen plaats in de privésfeer en/of familiekring en worden ze daarom door de wet en de overheid als onwettig beschouwd, of zelfs gerechtvaardigd als onderdeel van de cultuur van het land van herkomst.

Bescherming wegens gevaar in verband met politieke activiteiten wordt bijvoorbeeld zelden goedgekeurd voor vrouwen. Activiteiten die voornamelijk door vrouwen worden uitgeoefend, vallen over het algemeen niet onder de definitie van politieke activiteit zoals vastgelegd in het Verdrag van Genève (1951), dat geen bescherming biedt wegens gevaar in verband met een indirecte politieke activiteit.

---

³⁰ Coralie Hublau, “Mesures “asile et migration” du Plan d’action national de lutte contre les violences basées sur le genre”, Ciré, 2024.

³¹ Mehdi Kassou, “La Sister’s House fête ses 5 ans”, 2023, op www.bxlrefugees.be

³² Artsen Zonder Grenzen, “5 jaar humanitaire hub in Brussel: onmisbare hulp voor dakloze migranten”, op www.msf-azg.be

³³ Verslag van GREVIO

Ook subsidiaire bescherming wordt bijna uitsluitend toegekend aan mannen, met name uit conflictgebieden. Gendergerelateerde gronden worden zelden in aanmerking genomen bij beslissingen om deze status toe te kennen.

3. Regularisatieaanvraag (artikelen 9bis en 9ter)

a. Algemeen kader

Er wonen ongeveer 112.000 mensen zonder wettig verblijf in België, van wie de helft in Brussel.³⁴ In principe moeten verblijfsaanvragen in het land van herkomst worden ingediend bij de diplomatieke vertegenwoordiging van het land van bestemming. Een uitzondering op die regel is de regularisatieaanvraag, die het mogelijk maakt om een aanvraag in te dienen na aankomst op het grondgebied. Die aanvragen worden beoordeeld door het land van bestemming, dat daarbij over een grote vrijheid beschikt. In België zijn er twee soorten regularisatieaanvragen: op basis van buitengewone omstandigheden (artikel 9bis van de wet van 15 december 1980) of op medische gronden (artikel 9ter van de wet van 15 december 1980).

Om in aanmerking te komen voor artikel 9bis, moet de persoon een identiteitsdocument hebben – tenzij er een asielaanvraag lopende is of de vreemdeling kan aantonen dat het onmogelijk is om een dergelijk document te verkrijgen – en een retributie van € 375 betalen. De aanvraag moet gericht worden aan de burgemeester van de gemeente waar de persoon in kwestie verblijft en moet de redenen bevatten waarom hij/zij geen aanvraag kan indienen volgens de gebruikelijke procedure, alsook de bewijzen dat hij/zij in buitengewone omstandigheden verkeert. De aanvraag wordt vervolgens onderzocht door de Dienst Vreemdelingenzaken, die niet gebonden is aan een tijdslimiet. Het begrip buitengewone omstandigheden wordt noch in een wet noch in een omzendbrief gedefinieerd en blijft in de praktijk dan ook vaag en subjectief. De wet vermeldt alleen bepaalde omstandigheden die niet als buitengewoon kunnen worden beschouwd (als de elementen in de loop van de procedure ter behandeling van de asielaanvraag al ingeroepen zijn of hadden moeten worden, of als de elementen reeds aangehaald werden ter ondersteuning van een eerder verzoek om een verblijfsvergunning). De wet definieert ook niet wat wordt verstaan onder ‘voldoende bewijs’, wat de rechtsonzekerheid rond de regularisatie nog groter maakt. Die leemten leiden in de praktijk tot ongelijke behandeling en een zeer strikte interpretatie van deze begrippen.

Artikel 9ter heeft betrekking op vreemdelingen die lijden aan een ziekte die een reëel risico inhoudt voor hun leven of fysieke integriteit of een reëel risico inhoudt op een onmenselijke of vernederende behandeling, als er geen adequate behandeling is in hun land van herkomst of

---

³⁴ Surkyn, J., Gadeyne, S., & Verhaeghe, P.-P. (2024). *Estimating the number of undocumented migrants in Belgium using demographic data.*, Projet MISAFIR, Vrije Universiteit Brussel.

het land waar ze verblijven. De aanvraag moet worden ingediend bij de minister of zijn gemachtigde, vergezeld van alle relevante informatie over de ziekte en bewijs van de onmogelijkheid van een adequate behandeling in het land van herkomst of het land waar de persoon verblijft. In de praktijk vertoont deze procedure een aantal tekortkomingen: lange wachttijd, zeer strenge beoordeling van de ernst van de ziekte, geen systematisch onderhoud (en dus geen tegensprekelijk debat), ontoereikende motivering van de beslissingen tot weigering enz. Bovendien heeft het beroep tegen de beslissingen alleen betrekking op de wettigheid ervan en niet op de inhoud.

b. Impact op vrouwen

De vrouwen zonder wettig verblijf in België komen uit verschillende landen, maar de redenen waarom ze naar België komen en geen statuut hebben, zijn vaak dezelfde, namelijk gendergebonden geweld. Sommigen hebben een verzoek om internationale bescherming ingediend of zijn via gezinshereniging aangekomen, maar zitten zonder papieren, omdat hun aanvraag niet is goedgekeurd of omdat ze niet langer aan de wettelijke voorwaarden voldoen. Deze vrouwen bevinden zich op het kruispunt van meerdere vormen van geweld en dominantiesystemen en verkeren in een bijzonder kwetsbare situatie.

Dat geweld blijft vooral plaatsvinden op de werkplek. Meestal werken deze vrouwen als schoonmaakster, babysitter, horecabediende of kamermeisje. Wantoestanden zijn er schering en inslag (moeilijke werkomstandigheden, zeer lage lonen, vernederende opmerkingen en zelfs seksueel of fysiek geweld). Door hun bijzonder precaire situatie en het gebrek aan rechtsbescherming is het voor hen heel moeilijk om zich tegen zulk misbruik te verzetten.

In theorie heeft België zich door de ratificatie van het Verdrag van Istanbul ertoe verbonden alle vrouwen te beschermen tegen gendergebonden geweld. In de praktijk worden vrouwen zonder wettig verblijf of met precair verblijf echter uitgesloten van deze bescherming. Artikel 9bis van de verblijfswet is momenteel namelijk de enige 'optie' die de Belgische overheid biedt aan vrouwen zonder wettig verblijf die het slachtoffer zijn van gendergebonden geweld. Die bepaling biedt echter geen garantie op effectieve bescherming voor vrouwen zonder wettig verblijf die het slachtoffer zijn van gendergebonden geweld. Doordat er geen veilig kader is om een klacht in te dienen, lopen vrouwen die naar de politie gaan, bovendien het risico om gedwongen het land uitgezet te worden of naar een gesloten centrum gestuurd te worden. Verder is het voor slachtoffers van geweld moeilijk of zelfs onmogelijk om toegang te krijgen tot opvangcentra, omdat daar inkomensvoorwaarden gelden. De noodopvangcentra zitten dan weer vol en zijn niet altijd afgestemd op de behoeften van deze vrouwen.

In zijn verslag wijst GREVIO erop dat de Belgische wetgeving "uiterst complex en gefragmenteerd" is en spoort het België aan zijn "migratiewetten en -beleid grondig te herzien om ze in overeenstemming te brengen met de verplichtingen uit hoofde van artikel 59 van de Istanbul-Conventie". GREVIO benadrukt het feit dat artikel 9bis "algemeen geformuleerd (is)

zonder de specifieke situatie te beogen van migranten die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld” en dat de voorwaarden voor ontvankelijkheid van aanvragen voor “humanitaire” regularisatie “geen rekening (houden) met de specifieke situatie van de slachtoffers van geweld, zoals de financiële uitbuiting die de betaling van de retributie verhindert, het bewaren van officiële identiteitsdocumenten door de dader of de onmogelijkheid voor de slachtoffers om een adres te verstrekken na het ontvluchten van het geweld”. GREVIO herinnert België er ook aan dat er “in afwachting van de behandeling van een verzoek op grond van artikel 9bis, geen garantie (is) dat een slachtoffer beschermd is tegen het risico om gearresteerd en in hechtenis gehouden te worden”.

4. Arbeidsvergunning

De toegang van buitenlandse werknemers tot de Belgische arbeidsmarkt wordt voornamelijk bepaald door het gebrek aan lokale arbeidskrachten voor bepaalde functies. Voor bepaalde categorieën van banen is echter geen beroepskaart vereist, waaronder bepaalde hooggekwalificeerde beroepen en specifieke categorieën zoals *au pairs* en beroepssporters.

In België is de wetgeving inzake arbeidsvergunningen genderneutraal, maar bij de analyse van de gegevens komen niettemin grote verschillen naar boven. Er zijn namelijk minder vrouwelijke dan mannelijke migranten met een werkvergunning in België. Dat komt onder meer omdat verschillende van de knelpuntberoepen overwegend mannelijk zijn, bijvoorbeeld in de landbouw-, de bouw- en de IT-sector.

Een van de uitzonderingen is echter de Brusselse gezondheidssector, die grotendeels vrouwelijk is. In die sector zijn er veel arbeidskaarten B verstrekt aan vrouwen. De sector van het huishoudelijk werk wordt daarentegen niet erkend als knelpuntberoep en biedt dus geen toegang tot officiële arbeidskaarten. Daardoor belanden veel buitenlandse huishoudelijk werksters in een illegale en precaire situatie.

Er is een schrijnend gebrek aan genderspecifieke gegevens en studies over de afgifte van visa in het algemeen, en dat geldt des te meer voor andere visa, zoals het studentervisum. Door dat gebrek aan bronnen is het moeilijk om dit thema verder uit te werken. De kwesties rond toegang tot werk komen hierna aan bod in het hoofdstuk over integratiebeleid.

IV. Integratiebeleid

Een ander belangrijk onderdeel van het leven van vrouwelijke migranten is hun integratie in het land van opvang zodra hun migratietraject erop zit. Verschillende aspecten van dat integratietraject worden hieronder beschreven op basis van het Belgische en Europese integratiebeleid. België en de Europese Unie doen ambitieuze uitspraken over dit thema (zie

bijvoorbeeld het verslag van de Commissie rechten van de vrouw van het Europees Parlement,³⁵ waarin de toegang tot de arbeidsmarkt en opleiding voor vrouwelijke migranten als prioriteit worden beschreven, of de vermelding van de noodzaak om een genderperspectief op te nemen in alle acties hieromtrent³⁶). Wij werpen hier echter een kritische blik op de situatie van vrouwelijke migranten en hun toegang tot bepaalde domeinen en behoeften in de praktijk.

Een andere optie is om de Belgische nationaliteit te verwerven. Die oplossing is echter vaak moeilijker voor vrouwen. De Belgische nationaliteit kan worden verworven als de persoon 5 jaar wettig op Belgisch grondgebied verblijft, op voorwaarde dat hij/zij kan aantonen dat hij/zij in die 5 jaar tijd 22 maanden aan een stuk voltijds gewerkt heeft of sociale bijdragen betaald heeft als zelfstandige gedurende 6 kwartalen. Vrouwen worden benadeeld door die strenge voorwaarden en hebben vaak niet genoeg gewerkte dagen om verschillende redenen die verband houden met hun vrouw-zijn en de rol die hen is toebedeeld.

Op het gebied van integratie zijn er verschillen te zien tussen de verschillende gemeenschappen in het land. Zo beschouwt de regering van de Vlaamse Gemeenschap de economische integratie van vrouwelijke migranten als een van haar specifieke prioriteiten³⁷. In het regeerakkoord van de Vlaamse Regering staat bij de prioriteiten voor 2024-2029 te lezen dat kennis van het Nederlands en gedeelde normen en waarden, werk en participatie de sleutels zijn tot succesvolle integratie. De Franse Gemeenschap heeft dan weer een aantal maatregelen genomen om eenoudergezinnen te ondersteunen (zoals het verlagen van hun financiële bijdrage aan kinderopvang)³⁸. De Duitstalige Gemeenschap heeft op haar beurt in taalcursussen voor vrouwen voorzien als onderdeel van het integratieproces³⁹. Er zijn ook een aantal goede praktijken die door alle gemeenschappen gedeeld worden, zoals de gedeeltelijke terugbetaling van de kosten voor kinderopvang of openbaar vervoer door de diensten voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding (VDAB, Actiris, FOREM)⁴⁰.

---

³⁵ Report on women's immigration: the role and place of immigrant women in the European Union, Committee on Women's rights and Gender Equality, PE 374.229v02-00

³⁶ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions – A Common Agenda for Integration – Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union, COM/2005/0389 final

³⁷ Vlaamse Regering, Regeerakkoord 2019-2024, p. 52.

³⁸ Besluit van de Regering van de Franse Gemeenschap betreffende dringende maatregelen om de continuïteit van de opvang van jonge kinderen te waarborgen, BS, 30 mei 2023

³⁹ Deutschsprachige Gemeinschaft Belgiens, "Integrationsparcours : Der Einstiegsweg für Migranten und Asylbewerber"

⁴⁰ Hania Ouhnaoui, Intégration économique des femmes migrantes en Belgique – un questionnaire nécessaire, Revue du droit des étrangers n°219, 2023, p. 9.

1. Integratietraject

In België zijn de integratietrajecten aangepast aan elk gewest. In Wallonië is het integratietraject verplicht voor nieuwkomers die gedomicilieerd zijn in Franstalig Wallonië, tussen 18 en 65 jaar oud zijn, een buitenlandse nationaliteit hebben (van buiten de Europese Unie, de Europese Economische Ruimte en Zwitserland), er minder dan 3 jaar wettig verblijven en een verblijfsvergunning hebben die meer dan 3 maanden geldig is (bepaalde doelgroepen zijn echter vrijgesteld van deze verplichting). Het traject heeft als doel om hun sociale en professionele integratie te bevorderen. Het begint met een onthaalsessie waarin de rechten en plichten van de deelnemers worden uitgelegd. Daarnaast omvat het lessen Frans voor niet-Franstaligen, een opleiding over burgerschap (over de waarden, de instellingen en het leven in België) en socio-professionele begeleiding om de weg te vinden naar werk of een opleiding. De persoon wordt daarbij individueel opgevolgd door een contactpersoon. Dit traject wordt georganiseerd door de Centres Régionaux d'Intégration (gewestelijke integratiecentra).

Sinds 1 januari 2022 is het inburgeringstraject in Brussel verplicht voor bepaalde doelgroepen. Net als in Wallonië geldt de verplichting voor vreemdelingen (van buiten de Europese Unie, de Europese Economische Ruimte en Zwitserland) van meerderjarige leeftijd die voor het eerst zijn ingeschreven in het vreemdelingenregister van een Brusselse gemeente, die een verblijfsvergunning van langer dan drie maanden hebben en minder dan drie jaar wettig op het grondgebied verblijven. Na een eerste evaluatie om hun behoeften te bepalen, volgen de deelnemers lessen Frans of Nederlands, naast een opleiding over burgerschap waarin de rechten, plichten en instellingen besproken worden, en krijgen ze socio-professionele of sociale begeleiding om hen te helpen integreren. Dit programma is flexibel en gepersonaliseerd. Het wordt beheerd door de onthaalbureaus voor nieuwkomers (BAPA, Via en Bon).

In Vlaanderen is het inburgeringstraject verplicht voor veel nieuwkomers, onder de hierboven beschreven voorwaarden. Het omvat lessen Nederlands, een socio-culturele opleiding over de Vlaamse samenleving en de rechten en plichten in België, en begeleiding bij tewerkstelling om hen te helpen de arbeidsmarkt te betreden. Het traject wordt strikt opgevolgd en er kunnen financiële sancties worden opgelegd als de persoon niet deelneemt. Het inburgeringstraject wordt beheerd door de bevoegde gewestelijke instantie, het Agentschap Integratie en Inburgering.

De integratietrajecten in België helpen vrouwelijke nieuwkomers zelfstandiger te worden, te integreren in de maatschappij en werk te vinden. De taallessen en opleidingen over burgerschap helpen hen om hun rechten beter te begrijpen, onder meer op het gebied van gendergelijkheid, en om hun zelfvertrouwen te vergroten. Soms worden ze niettemin geconfronteerd met specifieke hindernissen, zoals beperkingen door hun cultuur of gezin, die hun deelname belemmeren. In deze trajecten wordt nog niet echt rekening gehouden met een genderdimensie, en er moeten nog benaderingen worden ontwikkeld die aandacht hebben voor de specifieke behoeften van vrouwen. Veel vrouwen migreren om te ontsnappen aan oorlog,

gendergeweld of hun preciaire situatie. In de nieuwe, onbekende omgeving zijn vrouwen vaak kwetsbaarder dan mannen. Zonder de juiste opvang lopen ze het risico slachtoffer te worden van seksuele of economische uitbuiting. Integratietrajecten moeten rekening houden met hun specifieke ervaringen en behoeften, want ze spelen een centrale rol in de integratie van gezinnen. Het is essentieel om hen te informeren over hun rechten, hen te helpen toegang te krijgen tot die rechten en hen te ondersteunen op hun weg naar zelfstandigheid, bij hun emancipatie en de ontwikkeling van hun vaardigheden.

2. Toegang tot werk

De logica achter het immigratiebeleid van de EU is dat immigratie nodig is om te beantwoorden aan de vraag naar arbeidskrachten. Wanneer in die context rekening wordt gehouden met de specifieke behoeften van vrouwelijke migranten, gebeurt dat met het oog op het bevorderen van hun professionele integratie om in te spelen op een specifieke behoefte aan arbeidskrachten.

In België wordt de toegang tot werk voor vreemdelingen beheerd door de verschillende overheidsniveaus. Bepaalde zaken vallen onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen, zoals de opvang en integratie van vreemdelingen, procedures voor de erkenning van buitenlandse kwalificaties en de gelijkwaardigheid van diploma's, alsook de erkenning van vaardigheden. De Gewesten zijn dan weer bevoegd voor tewerkstelling en de federale regering is op haar beurt bevoegd voor toegang tot het grondgebied, verblijf, vestiging en verwijdering van vreemdelingen.

De werkzaamheidsgraad van buitenlandse vrouwen is lager dan die van Europese vrouwen (42% tegenover 66,2%⁴¹) en de werkloosheidsgraad is hoger (19% tegenover 10%)⁴². Geschat wordt dat hun loon 10% lager ligt dan dat van Europese vrouwen. Vrouwen, en vrouwelijke migranten in het bijzonder, zijn oververtegenwoordigd in bepaalde sectoren en in jobs die minder zekerheid bieden, minder goed betaald worden en slechtere werkomstandigheden hebben⁴³. Die situatie maakt hen kwetsbaar voor uitbuiting en mishandeling op het werk, waardoor ze nog meer uitgesloten worden.

---

⁴¹ Eurostat, "Women in the labour market by birth country", 8 maart 2022

⁴² Eurostat, Statistics in focus, Theme 3-2/2003

⁴³ Unia en Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, "Socio-economische monitoring. Arbeidsmarkt en origine", 2022

a. Erkenning van diploma's

Een groot obstakel waarmee vrouwelijke migranten geconfronteerd worden om toegang te krijgen tot werk, is dat hun diploma's maar moeilijk erkend worden. Daardoor werken ze vaker onder hun niveau. Vrouwelijke migranten behoren tot de sociale categorie die het meest onder dat fenomeen te lijden heeft, zowel in vergelijking met Europese vrouwen als in vergelijking met mannelijke immigranten (het percentage vrouwelijke immigranten dat overgekwalificeerd is voor hun beroep, bedraagt 26,9%, tegenover 21% voor mannelijke immigranten⁴⁴).

Er moet een groot aantal documenten worden verstrekt om een gelijkwaardigheidsdossier samen te stellen. Dat is een bijzonder lastige, zo niet onmogelijke opgave voor mensen die geen contact meer kunnen opnemen met de overheid in hun land van herkomst (of er niet naar kunnen terugkeren), of voor degenen die al een hele tijd geleden zijn afgestudeerd. Aan de hele procedure is in de Franse Gemeenschap bovendien een prijskaartje verbonden, en daar komen nog eens kosten voor vertalingen en voor eensluidend verklaarde kopieën bij. In de Vlaamse Gemeenschap is de procedure evenwel gratis. Zelfs in gevallen waarin het diploma daadwerkelijk wordt erkend, worden in het buitenland gevolgde opleidingen vaak ondergewaardeerd, wat er opnieuw mee voor zorgt dat de personen in kwestie onder hun niveau werken. En sommige diploma's worden gewoonweg zo goed als systematisch uitgesloten, met name beschermde beroepen zoals advocaat, apotheker, verpleegkundige of architect.

b. Eenoudergezinnen

Vooraf vrouwen met kinderen vinden heel moeilijk toegang tot werk, zeker als ze alleen voor hun kind(eren) zorgen. Ze hebben vaak minder kansen om hun professionele situatie te verbeteren, omdat ze zich om hun kroost moeten bekommeren. Ook regelmatig lessen volgen is geen evidentie, want ze moeten voorrang geven aan betaald werk om in hun levensonderhoud te voorzien.

Er wonen 65.000 eenoudergezinnen in Brussel. Aan het hoofd van 86% van die gezinnen staan vrouwen, van wie een groot deel immigrant is. Vooral bij die vrouwen is kinderopvang een grote uitdaging voor hun socio-professionele integratie. Het schrijnende tekort aan plaatsen in kinderdagverblijven (in sommige gemeenten zijn er maar 18 plaatsen voor elke 100 kinderen⁴⁵) bemoeilijkt hun zoektocht naar een baan. Bovendien zijn de werktijden van de jobs die vrouwelijke migranten het vaakst aangeboden krijgen, zoals schoonmaken, zorgverlening of verkoop, soms onverenigbaar met die van de kinderdagverblijven ('s avonds, in het weekend). Mobiliteit is eveneens een belemmerende factor, vooral voor werk in grote bedrijven die vaak

---

⁴⁴ Eurostat, "Migrant integration statistics – over-qualification", januari 2023

⁴⁵ Persbericht "Pénurie de places en crèches", la ligue des familles, 2023.

op afgelegen locaties liggen en maar moeilijk met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. In de meeste gevallen hebben de vrouwen immers geen eigen wagen en/of geen rijbewijs (of geen rijbewijs dat in België erkend wordt). Gezien de organisatorische moeilijkheden die komen kijken bij een job en de zware arbeidsomstandigheden, lijkt het niet altijd de moeite waard om al die hindernissen te overwinnen en te gaan werken.⁴⁶

Naast het gebrek aan plaatsen in de kinderdagverblijven zijn er nog een aantal factoren die vrouwelijke migranten ervan weerhouden om gebruik te maken van deze dienst. Slechts 14% van de kinderen met niet-Belgische ouders wordt opgevangen door een gesubsidieerde dienst (tegenover 46% van de kinderen van de algehele bevolking)⁴⁷. Eén verklaring is dat de eisen die deze opvangplekken stellen, soms moeilijk te vervullen zijn voor asielzoeksters, vrouwelijke vluchtelingen, vrouwen die wachten op een verblijfsvergunning of vrouwen die in collectieve centra wonen. Daarnaast zijn er nog andere, minder zichtbare obstakels die immigranten weghouden van kinderdagverblijven. De aannames en het beeld dat heerst over die verblijven, houden hen soms tegen om ervan gebruik te maken. Ze worden namelijk gezien als monoculturele diensten die beantwoorden aan de westerse normen voor opvoeding en ouderschap. Tot slot leidt het gebrek aan kennis en informatie over deze voorzieningen tot een zeker wantrouwen en bezorgdheid om hun kinderen naar deze verblijven te sturen (onder meer de angst dat ze met racisme te maken zouden krijgen). Sommigen kiezen voor een oppas aan huis. Zo kunnen ze gemakkelijker een vertrouwensrelatie opbouwen met de babysitter, hebben ze meer flexibiliteit in hun werktijden en blijven de kosten beperkt.⁴⁸

c. Andere hindernissen

Er zijn nog andere uitdagingen op verschillende vlakken waarmee vrouwelijke migranten in het bijzonder geconfronteerd worden. De problemen doen zich voor ongeacht het opleidingsniveau. De complexiteit van het Belgische institutionele systeem (cf. de verdeling van bevoegdheden hierboven) zorgt ervoor dat het moeilijk te begrijpen is, zeker voor iemand die er niet mee vertrouwd is. Helaas leiden overtuigingen en vooroordelen over de rol en capaciteiten van vrouwelijke migranten nog altijd tot discriminatie op de werkvloer, en dat beperkt hun kansen⁴⁹. Bovendien verkeren vrouwen die in België aankomen via gezinshereniging, in een bijzondere situatie van administratieve en financiële afhankelijkheid ten aanzien van hun echtgenoot.

---

⁴⁶ Charlotte Poisson, Quel accès aux droits sociaux et économiques pour les femmes migrantes monoparentales confrontées au manque de places en crèches?, 2024, IRFAM

⁴⁷ Vandenbroeck, 2008, geciteerd door Wagener et al., 2022, p. 86.

⁴⁸ Charlotte Poisson, Accessibilité des places en crèche et problématique du “non-recours” aux services: femmes migrantes avec enfants, 2024, IRFAM.

⁴⁹ Hania Ouhnaoui, Intégration économique des femmes migrantes en Belgique – un questionnement nécessaire, Revue du droit des étrangers n°219, 2023, p. 4

Daarenboven vormt het gebrek aan kennis van ten minste één landstaal een grote hinderpaal voor integratie. En laat het nu net zo zijn dat vrouwen, vooral die met kinderen, deze talen over het algemeen langzamer leren, omdat ze geen toegang hebben tot cursussen die op hun behoeften zijn afgestemd. De locatie van de lessen kan bijvoorbeeld bepaalde vervoerskosten meebrengen. Daarnaast is het door de lesroosters en het gebrek aan kinderopvang soms moeilijk of zelfs onmogelijk om het bijwonen van de lessen te combineren met het gezinsleven⁵⁰.

3. Toegang tot justitie

Het Verdrag van Istanbul erkent het recht van slachtoffers van geweld op juridische bijstand en gratis rechtsbijstand onder de voorwaarden die zijn bepaald in de nationale wetgeving van de landen⁵¹. In de praktijk loopt er echter nog veel mis. De meeste slachtoffers ondernemen geen gerechtelijke stappen (slechts 10% van de slachtoffers van verkrachting dient een klacht in bij de politie⁵²). En dat is niet zonder reden: 53% van de verkrachtingszaken wordt geseponeerd⁵³ en slechts een kleine minderheid van de plegers van dit soort geweld wordt daadwerkelijk veroordeeld door het gerecht. Bovendien kunnen dergelijke stappen leiden tot secundaire victimisatie, en het leed van mensen die al kwetsbaar zijn nog groter maken. Een van de grootste obstakels voor een succesvolle vervolging is het gebrek aan bewijs. Bij de meeste geweldplegingen blijkt het leveren van materieel bewijs heel moeilijk te zijn.

Vrouwelijke migranten komen nog extra obstakels tegen op hun pad. Vrouwen zonder wettig verblijf lopen bij het indienen van een klacht een aanzienlijk risico om aangegeven te worden bij de Dienst Vreemdelingenzaken, wat kan leiden tot vasthouding in een gesloten centrum. Evenzo zijn vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld en naar België zijn gekomen via gezinshereniging, soms terughoudend en bezorgd om zich te beroepen op de wet en de openbare instellingen, uit schrik om uitgewezen te worden. Bovendien is de toegang tot informatie over justitie en rechtsbijstand verre van gegarandeerd, aangezien de documenten niet altijd beschikbaar zijn in een taal die ze begrijpen. Ten slotte kost het inschakelen van justitie ook veel geld. En die kosten zijn des te moeilijker te dragen voor veel vrouwelijke migranten, die in een precare situatie zitten door meerdere factoren.

---

⁵⁰ Hania Ouhnaoui, *Intégration économique des femmes migrantes en Belgique – un questionnement nécessaire*, *Revue du droit des étrangers* n°219, 2023, p. 5

⁵¹ Art. 57 Verdrag van Istanbul

⁵² “L'accès à la justice pour les victimes de viol”, Amnesty international, 2020, op www.amnesty.be

⁵³ “L'accès à la justice pour les victimes de viol”, Amnesty international, 2020, op www.amnesty.be

4. Toegang tot gezondheidszorg

In België hebben vreemdelingen die wettig in het land verblijven, dezelfde rechten op gezondheidszorg als Belgische burgers, met uitzondering van degenen die met een visum voor kort verblijf (minder dan drie maanden) gekomen zijn en een medische reisverzekering moeten afsluiten. De anderen hebben toegang tot een ziektekostenverzekering door zich aan te sluiten bij een ziekenfonds of, indien nodig, de HZIV.

Interculturele bemiddelaars in de gezondheidszorg hebben als doel om de kloof tussen zorgverleners en patiënten met verschillende culturele achtergronden te overbruggen, en ze spelen een belangrijke rol in het beperken van taalkundige en socio-culturele barrières en interetnische spanningen. Niettemin blijven er obstakels bestaan, met name voor bepaalde categorieën van migranten.

Voor verzoekers om internationale bescherming in België verschilt de toegang tot gezondheidszorg naargelang het type huisvesting waarin ze ondergebracht worden. Daardoor ontstaat er ongelijkheid. Mensen die in collectieve opvangcentra wonen, hebben rechtstreeks en gemakkelijk toegang tot gezondheidszorg dankzij de medische diensten ter plaatse. Mensen die worden opgevangen in lokale opvanginitiatieven (LOI), vaak in individuele woningen, moeten daarentegen extra administratieve procedures doorlopen om zorg te krijgen. De kosten worden daarbij gedekt door het ocmw en onder bepaalde voorwaarden terugbetaald door de Staat. Zelfstandig wonende asielzoekers hebben het tot slot nog moeilijker om toegang te krijgen tot gezondheidszorg en moeten een voorafgaande betalingsverbintenis krijgen van Fedasil. Die ongelijke toegang tot zorg wordt nog verergerd door administratieve problemen en vertragingen in de terugbetaling.

Mensen zonder wettig verblijf in België hebben een gedeeltelijke toegang tot gezondheidszorg, met een beperkt recht op dringende medische hulp (DMH), een van hun weinige echte rechten. Hoewel de Belgische Grondwet het recht op gezondheidszorg voor iedereen waarborgt, is dat recht voor mensen zonder wettig verblijf heel beperkt en omvat het enkel dringende en medische zorg. Daarbij wordt een strikte definitie gehanteerd. Slechts 10 tot 20% van de mensen zonder wettig verblijf maakt jaarlijks gebruik van DMH. Die onderbenutting is zorgwekkend. Ze zorgt er namelijk voor dat medische consulten pas laat plaatsvinden, wanneer de gezondheidstoestand van de mensen al ernstig verslechterd is, en voornamelijk via spoedafdelingen van ziekenhuizen. Die vertraagde zorgverlening heeft niet alleen ernstige medische gevolgen, maar brengt ook hogere uitgaven voor de overheid mee, met name door de ziekenhuiskosten. Bovendien verschilt de toegang tot DMH per regio: grote steden zoals Brussel en Antwerpen krijgen een groot aantal aanvragen. In sommige landelijke regio's zijn zowel de ocmw's als de zorgverleners niet goed op de hoogte van het systeem voor DMH, wat de toegang tot zorg verder bemoeilijkt. De DMH is niet afgestemd op de behoeften van vrouwen. Zo valt de toegang tot vrijwillige zwangerschapsonderbreking in theorie onder DMH, maar komt de toepassing ervan in de praktijk in het gedrang. De taalbarrière, het gebrek aan

middelen en het gebrek aan opleiding over de realiteit van kwetsbare vrouwen vormen hindernissen voor een aangepaste toegang tot vrijwillige zwangerschapsonderbreking. Daarnaast zijn de complexiteit en de lange duur van de administratieve procedures om DMH te krijgen, in combinatie met de huidige wettelijke tijdslimiet van twaalf weken zwangerschap, in veel gevallen niet realistisch⁵⁴.

Hoewel er weinig of geen genderspecifieke gegevens voorhanden zijn over de toegang van migranten tot gezondheidszorg, weten we wel dat de situaties waarmee vrouwelijke migranten te maken krijgen, hen bijzonder kwetsbaar maken voor mentale en fysieke gezondheidsproblemen: ballingschap, economische afhankelijkheid, isolement, zorgen voor het gezin, armoede enz. En toch vinden ze heel moeilijk toegang tot gezondheidszorg. Dat is onder meer te wijten aan het gebrek aan onderwijs en opleiding, dat hun vermogen beperkt om hun rechten te kennen en af te dwingen, alsook aan hun preciaire situatie.

5. Toegang tot huisvesting

De huisvestingscrisis neemt in ernst toe, de huurprijzen stijgen en er zijn alsmaar minder woningen beschikbaar. De inkomens van de mensen stijgen daarentegen niet zo snel. Vooral vrouwen worden zwaar getroffen door deze crisis, met name bepaalde categorieën zoals vrouwelijke immigranten en alleenstaande moeders. Ze bevinden zich in een benadeelde positie om structurele redenen (vooral laag inkomen, discriminatie en sociaal isolement). Bovendien zijn seksistische en racistische stereotypen en discriminatie helaas geen uitzondering op de huurmarkt. Huishoudens met een laag inkomen besteden tot 60% van hun inkomen aan huisvesting⁵⁵. De huishoudens in de meest preciaire situaties, vaak met alleenstaande moeders aan het hoofd – van wie een aanzienlijk deel van buitenlandse afkomst is – hebben geen toegang tot geschikte huisvesting en leven in onbewoonbare en overbevolkte woningen. Bij die aanzienlijke kosten moeten ook nog eens de energiefacturen geteld worden. Een groot deel van de huishoudens kan de woning dan ook niet naar behoren verwarmen. Het recht op huisvesting is dus een feministische aangelegenheid, al zijn er nog geen genderspecifieke statistieken en onderzoeken over dit thema beschikbaar. Bronnen en studies over de toegang tot huisvesting van vrouwelijke migranten in het bijzonder zijn zo goed als onbestaande.

---

⁵⁴ Priscilla Fligitter, Céline Glorie en Sarah Melsens, “Note d’intention. Accès à l’intervention volontaire de grossesse (IVG) et à l’aide médicale urgente (AMU) pour les femmes sans accès aux soins en Belgique”, Dokters van de Wereld, 2022.

⁵⁵ Lisa Blanmailland, Noémie Emmanuel et al., “Une approche féministe du logement. Guide pratique.”

V. Specifieke vormen van geweld

Sommige vormen van geweld treffen in het bijzonder vrouwelijke migranten. De uitdagingen die met dat geweld gepaard gaan, hebben niet alleen te maken met het migratie- of integratiebeleid en moeten daarom op zichzelf worden geanalyseerd om ze in al hun complexiteit te kunnen begrijpen.

1. Vrouwelijke genitale verminkingen

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) definieert vrouwelijke genitale verminking (VGV) als “ingrepen die leiden tot een gedeeltelijke of volledige verwijdering van de externe geslachtsdelen van de vrouw en/of andere verwondingen van de vrouwelijke geslachtsdelen om niet-medische redenen⁵⁶”. Ten minste 200 miljoen meisjes en vrouwen in 30 verschillende landen (Afrika, Midden-Oosten, Azië) zijn het slachtoffer van een vorm van genitale verminking⁵⁷. Het gebeurt ook bij gezinnen die in Europa wonen, onder meer tijdens vakanties in het land van herkomst. België heeft dus een rol te spelen in de bescherming van meisjes die het risico lopen het slachtoffer te worden van deze praktijk, alsook in de aanpak van de gynaecologische, verloskundige en psychoseksuele complicaties waarmee besneden vrouwen mogelijk te maken krijgen. In een prevalentiestudie wordt geschat dat 35.459 vrouwen in België te maken krijgen met genitale verminking (al besneden of het risico lopen besneden te worden), onder wie 12.730 minderjarigen⁵⁸. Het aantal betrokken vrouwen is het grootst in het Vlaamse Gewest, gevolgd door Brussel en Wallonië. Tussen 2016 en 2020 werd een toename van de betrokken populatie vastgesteld door de komst van nieuwkomers uit landen waarin aan VGV gedaan wordt (in het bijzonder Guinee, Somalië, Egypte, Ethiopië en Ivoorkust) en door geboorten binnen de betrokken gemeenschappen in België.

In België bevinden vrouwen die het slachtoffer zijn van vrouwelijke genitale verminking (VGV), zich vaak in een complexe en bijzonder kwetsbare situatie. Deze verminkingen, die besnijdenis, infibulatie en alle andere wijzigingen van de externe geslachtsdelen van de vrouw omvatten, hebben ernstige lichamelijke en psychologische gevolgen, waaronder chronische pijn, infecties, gynaecologische aandoeningen en emotionele en psychologische trauma's.

VGV is sinds 2001 strafrechtelijk verboden in België. Dientengevolge legt het Strafwetboek een gevangenisstraf van drie tot vijf jaar op aan “elke persoon die eender welke vorm van

---

⁵⁶ OHCHR, UNAIDS, UNDP, UNECA, UNESCO, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNIFEM, WHO. (2016) Eliminating female genital mutilation. An interagency statement. Geneva: World Health Organization. Retrieved from http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241596442_eng.pdf.

⁵⁷ Unicef, 2016

⁵⁸ Schatting van de prevalentie van in België wonende meisjes en vrouwen die vrouwelijke genitale verminking ondergingen of het risico lopen verminkt te worden, 2022

verminking van de genitaliën van een persoon van het vrouwelijk geslacht uitvoert, vergemakkelijkt of bevordert, met of zonder haar toestemming”⁵⁹. In de praktijk leven veel vrouwen die VGV hebben ondergaan, nog steeds in angst voor stigmatisering of sociale onderdrukking, waardoor ze moeilijk hun weg vinden naar gezondheidszorg en justitie. Bovendien stuiten vrouwen die het slachtoffer zijn van dergelijke verminking, soms op onbegrip of een gebrek aan kennis bij de zorgverleners over hoe om te gaan met de fysieke en psychologische gevolgen van VGV. Om dat probleem te verhelpen, zetten organisaties en actoren uit het maatschappelijke middenveld in België zich in om slachtoffers bewust te maken, om medische, psychologische en juridische hulp te bieden en om preventie- en bewustmakingsprogramma's te promoten binnen de betrokken gemeenschappen. De zorg die aangeboden wordt aan vrouwen die het slachtoffer zijn van genitale verminking, is echter nog altijd onvoldoende. Er is een meer samenhangende en geïntegreerde aanpak nodig binnen de verschillende instellingen en gemeenschappen, om deze vrouwen een doeltreffende bescherming te garanderen en deze praktijken aan banden te leggen.

2. Mensenhandel en seksuele uitbuiting

a. Mensenhandel

Mensenhandel wordt beschouwd als een moderne vorm van slavernij en treft onevenredig veel vrouwen en meisjes, die volgens recente rapporten 64% van de geïdentificeerde slachtoffers uitmaken in België⁶⁰. Vooral jonge meisjes vallen ten prooi aan seksuele uitbuiting, die vaak georganiseerd wordt door internationale netwerken.

Tussen 2017 en 2020 werden er 475 slachtoffers opgevangen in gespecialiseerde centra in België. De meesten van hen waren het slachtoffer van vormen van economische of seksuele uitbuiting⁶¹.

Mensenhandel vormt een ernstige schending van de mensenrechten:

In het internationale recht zijn het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad en de drie bijbehorende protocollen gericht op het voorkomen, bestrijden en bestraffen van mensenhandel, in het bijzonder vrouwen- en kinderhandel⁶².

---

⁵⁹ Artikel 409 van het Strafwetboek

⁶⁰ Myria, Jaarlijks evaluatieverslag 2023: mensenhandel en mensensmokkel. Een keten van verantwoordelijkheden, 2023; Myria, Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018: minderjarig, in hoogste nood, 2018.

⁶¹ *Ibid.* ; Raad van Europa, “Publication du troisième rapport du GRETA sur la Belgique”, op www.coe.int

⁶² “Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad”; “Protocol tegen de smokkel van migranten over land, over zee en door de lucht, tot

In het Europese recht is mensenhandel uitdrukkelijk verboden door artikel 5 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Er is ook het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel (Verdrag van Warschau van 16 mei 2005), dat onder andere een mechanisme voor toezicht instelt, GRETA genaamd. Daarnaast is er Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad. En sinds 13 juni 2024 is Richtlijn (EU) 2024/1712⁶³ van kracht, die de definitie van mensenhandel uitbreidt en voortaan ook uitbuiting van gedwongen draagmoederschap, gedwongen huwelijken en illegale adoptie omvat.

In het Belgische recht definieert artikel 433quinquies van het Strafwetboek mensenhandel als de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met als doel hem uit te buiten. Dit is een limitatieve opsomming van de soorten uitbuiting:

- de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting;
- de uitbuiting van bedelarij;
- het verrichten van werk of het verlenen van diensten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid (bv. in de horeca, de bouw, huishoudelijk werk);
- het wegnemen van organen;
- de persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf doen plegen (sommige gevallen van diefstal of drugshandel bijvoorbeeld).

Er zijn mechanismen, vaak gekoppeld aan systemische tekortkomingen, die de uitbuiting van migranten in de hand werken, vooral van vrouwen en meisjes:

❖ Stigmatisering verbonden aan migratiestatus

Vrouwelijke migranten in een onwettige of precare situatie worden vaak eerder gezien in termen van hun administratieve status dan als potentiële slachtoffers van geweld of uitbuiting. Die perceptie reduceert hen tot hun status als “persoon zonder wettig verblijf”. Daardoor komt de focus meer te liggen op de regularisatie van hun verblijf of hun uitzetting in plaats van op het beschermen van hun rechten als slachtoffer.

---

aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad”; “Protocol van de Verenigde Naties tegen de illegale vervaardiging van en handel in vuurwapens, hun onderdelen, componenten en munitie, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad”

⁶³ Richtlijn (EU) 2024/1712 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 tot wijziging van Richtlijn 2011/36/EU inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan.

Bovendien wordt die stigmatisering versterkt door de angst om uitgezet te worden. Mensensmokkelaars gebruiken die angst vaak als controlemiddel en dreigen slachtoffers aan te geven bij de overheid als ze durven hun mond open te doen of te vluchten. Dat weerhoudt hen ervan hulp te zoeken of hun situatie te melden bij de bevoegde diensten.

❖ Stigmatisering verbonden aan gender

Een andere factor die stigmatiserend werkt, is gender. Vooral vrouwen die verhandeld worden voor seksuele uitbuiting, worden vaak gestereotypeerd en moreel veroordeeld, wat hun isolement versterkt. Soms worden ze verantwoordelijk gehouden voor hun situatie, met name wanneer ze door sociale en culturele normen te maken krijgen met onevenredige morele verwerping vanwege hun gedrag.

In weinig gereguleerde sectoren, zoals huishoudelijk werk of nagelsalons, neemt deze stigmatisering een andere vorm aan: de vrouwen zijn er onzichtbare werkneemsters. Aangezien hun werk vaak informeel is, blijven ze onder de radar van de overheid en worden ze beschouwd als personen die niet deelnemen aan de officiële economie. Dat maakt het voor hen nog moeilijker om erkend te worden als slachtoffers van mensenhandel.

❖ Impact op aangifte en behandeling

Vanwege die dubbele stigmatisering zijn vrouwen vaak huiverig om zichzelf als slachtoffer aan te geven. Ze worden geconfronteerd met meerdere obstakels:

- Angst voor vergeldingsmaatregelen: slachtoffers zijn bang voor wraakacties van hun smokkelaars, die vaak psychologische druk uitoefenen of hun familie bedreigen.
- Angst voor gerechtelijke vervolging: in sommige gevallen vrezen de vrouwen dat ze vervolgd zullen worden voor misdrijven waartoe ze door de smokkelaars gedwongen zijn, zoals prostitutie of het gebruik van valse geschriften.
- Gebrek aan vertrouwen in de overheid: de stigmatisering en systemische discriminatie staan een vertrouwensrelatie tussen slachtoffers en de instellingen, met name de ordediensten of sociale diensten, in de weg.

❖ Onzichtbaarheid in het overheidsbeleid

Het gebrek aan specifieke gegevens over gender en migratietrajecten versterkt deze onzichtbaarheid. Vrouwen die het slachtoffer zijn van mensenhandel, worden niet altijd als zodanig geïdentificeerd in statistische rapporten, waardoor er minder rekening wordt gehouden

met hen bij het uitwerken van het overheidsbeleid. Die institutionele tekortkoming draagt bij tot hun marginalisatie en maakt bestaande beschermingsmechanismen minder doeltreffend.

De dubbele stigmatisering van vrouwelijke migranten die het slachtoffer zijn van mensenhandel, gekoppeld aan hun institutionele onzichtbaarheid, staat kortom hun bescherming in de weg.

b. Seksuele uitbuiting en prostitutie

Een van de vormen van mensenhandel waarvan vrouwelijke migranten het grootste slachtoffer zijn, is seksuele uitbuiting en prostitutie. Prostitutie, in de zin van het aanbieden van seksuele diensten in ruil voor een financiële of materiële vergoeding, neemt verschillende vormen aan en kan leiden tot situaties van ernstig geweld. De schattingen variëren, maar het aantal prostituees in België zou tussen de 15.000 en 23.000 liggen, van wie de meerderheid van buitenlandse afkomst is⁶⁴. Vrouwelijke migranten worden gedurende hun hele traject in sterke mate blootgesteld aan de risico's van seksuele uitbuiting en gedwongen prostitutie vanwege hun socio-economische kwetsbaarheid en precaire migratiestatus.

Prostitutie is altijd gedoogd geweest in België, met de welbekende raamprostitutie, beroemde en gemediatiseerde pooiers en wetten die gericht zijn op een verregaande normalisering van prostitutie, waarvoor het begrip sekswerk gebruikt wordt. In 2022 maakte de hervorming van het Strafwetboek het gemakkelijker om voordeel te halen uit de prostitutie van anderen, en in 2024 creëerde een wet een werknemersstatuut voor sekswerkers. Zo werd het ondertekenen van een arbeidsovereenkomst voor sekswerk tussen een sekswerker en zijn/haar werkgever gelegaliseerd. Dat schepte een precedent in de arbeidswetgeving waarop feministische verenigingen onmiddellijk reageerden⁶⁵.

De meerderheid van de mensen die de verenigingen op het terrein ontmoeten, zijn cisgender vrouwen tussen 25 en 40 jaar, allemaal immigranten: uit Oost-Europa, Latijns-Amerika, de Maghreb of West-Afrika, en soms uit landen in Zuidoost-Azië. Vaak zijn er jonge, minderjarige meisjes aanwezig op de locaties waar prostitutie plaatsvindt, alsook oudere vrouwen. Ze bevinden zich altijd op dezelfde plek, straatprostitutie wordt georganiseerd per nationaliteit. De overgrote meerderheid van deze vrouwen wordt uitgebuit binnen internationale netwerken voor mensenhandel⁶⁶. Er zijn heel veel pooiers te vinden in de omliggende bars, in auto's en zelfs te voet. Veel van deze vrouwen zijn transvrouwen, meestal uit Latijns-Amerika of de Maghreb. Bijna allemaal hebben ze kinderen in hun land van herkomst of in België en staan ze

---

⁶⁴ “En chiffres : entre 15.000 et 23.000 prostitués”, 2 augustus 2015, op www.lesoir.be

⁶⁵ Isala, “Réaction féministe à l’avant-projet de loi sur le statut de salarié pour les personnes prostituées”, op www.isalaasbl.be

⁶⁶ “Femmes – Société. La prostitution : un choix ?”, Vivre ensemble education, 2014.

niet ingeschreven bij de gemeente. Soms hebben ze papieren uit hun land van herkomst, maar ze beschikken niet over een Belgische verblijfsvergunning. Ze zijn heel laaggeletterd, maar spreken wel meerdere talen. Ze komen vaak uit gemeenschappen die in hun land van herkomst gediscrimineerd worden (de Romagemeenschap in Roemenië, Turkse Bulgaren enz.). De meesten van hen gingen al heel jong de prostitutie in, soms zelfs als kind. Velen van hen waren het slachtoffer van seksueel geweld voordat ze in de prostitutie stapten en hebben zeer ernstige gezondheidsproblemen, gaande van gynaecologische aandoeningen tot tandproblemen, rugpijn, hoofdpijn, slaapstoornissen, eetstoornissen, zelfmoordgedachten en depressie⁶⁷.

In het vijfde wereldwijde rapport over seksuele uitbuiting wordt geschat dat 80% tot 90% van de prostituees uit de prostitutie wil stappen⁶⁸. De twee sleutels om die mensen te begeleiden zijn tijd en veiligheid: veilige huisvesting, papieren zodat ze niet langer alleen maar proberen te overleven, financiële hulp zodat ze weer op adem kunnen komen, maar ook overkoepelende en holistische begeleiding op lange termijn met een echt begrip van het geweld dat bij prostitutie komt kijken. Ondanks de kracht en weerbaarheid van deze vrouwen is het proces om weer een leven op te bouwen erg lang en moeilijk. De gevolgen zijn nog heel lang voelbaar, er is veel innerlijke schaamte en de vrouwen kampen met een gevoel van verantwoordelijkheid. Mensen die het slachtoffer zijn van gedwongen prostitutie, zijn heel eenzaam. Ze hebben geen netwerk dat hen steun en vriendschap biedt en ze zijn maar weinig bekend met de stad en hun omgeving. Ze hebben nood aan tijd, een luisterend oor, begrip en respect en moeten begeleid worden door personen die daarvoor opgeleid zijn.

3. Gedwongen huwelijken en eergerelateerd geweld

Elk huwelijk waarbij een of beide echtgenoten onder druk gezet of gedwongen werden de verbintenis aan te gaan, is een gedwongen huwelijk en wordt internationaal erkend als een schending van de mensenrechten en gendergerelateerd geweld.

In België worden gedwongen huwelijken beschouwd binnen de bredere context van eergerelateerd geweld. Volgens Omzendbrief COL 06/2017 zijn er drie soorten eergerelateerd geweld: gedwongen huwelijken/samenwoningen, vrouwelijke genitale verminkingen en fysiek en psychisch eergerelateerd geweld.

Deze vormen van geweld maken deel uit van een traditioneel systeem waarin streng toezicht gehouden wordt op het sociale en seksuele gedrag van vrouwen. Ze kunnen worden gepleegd door een of meer leden van het kerngezin, de uitgebreide familie of zelfs leden van de gemeenschap. Ze kunnen met voorbedachten rade zijn. Het geweld is gericht tegen familieleden van wie het echte of vermeende gedrag als beschamend en niet in lijn met de

---

⁶⁷ “Prostitution et violence contre les femmes et les filles”, verslag van de speciale rapporteur inzake geweld tegen vrouwen en meisjes, de oorzaken en gevolgen ervan, Reem Alsalem, A/HRC/56/48, 7 mei 2024.

⁶⁸ 5^e rapport mondial sur l'exploitation sexuelle, Fondation Scelles, 2019.

normen wordt beschouwd. Het heeft als doel de eer te herstellen of kan preventief plaatsvinden om een aantasting van de eer te voorkomen.

a. Internationaal rechtskader

Verschillende internationale mensenrechteninstrumenten garanderen het recht van eenieder om een huwelijk aan te gaan met de vrije en volledige toestemming van beide partijen.

*Het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten*⁶⁹ legt dit recht vast in artikel 23 (lid 3), net als het *Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten*⁷⁰ in artikel 10 (lid 1). *Artikel 1 van het Verdrag inzake de huwelijkstoestemming, de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan en de registratie van huwelijken*⁷¹ bepaalt dat de toestemming persoonlijk moet worden gegeven door beide partijen, in aanwezigheid van de bevoegde autoriteit. Artikel 16 van het *Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen*⁷² bepaalt dat staten, op basis van de gelijkheid van man en vrouw, met name hetzelfde recht om in vrijheid een echtgenoot te kiezen en alleen met vrije en volledige toestemming een huwelijk aan te gaan, moeten verzekeren. Zowel het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen als het Kinderrechtencomité hebben benadrukt hoe belangrijk het is om in nieuwe wettelijke waarborgen te voorzien ter bescherming van het recht van iedereen om een huwelijk aan te gaan met vrije en volledige toestemming, ook in rechtsstelsels waar gewoonterecht en wettelijk recht naast elkaar bestaan.

b. Regionaal rechtskader

Een aantal regionale instrumenten bepalen eveneens dat huwelijken alleen mogen worden gesloten met de vrije en volledige toestemming van beide partijen. Het belangrijkste document ter zake is het *Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld*⁷³, ook bekend als het Verdrag van Istanbul.

Verschillende artikelen van dit verdrag zijn gewijd aan gedwongen huwelijken, een van de vormen van gendergebonden geweld tegen vrouwen die de landen strafbaar moeten stellen. De partijen moeten “opzettelijke gedragingen om een volwassene of een kind tot het aangaan van een huwelijk te dwingen” (art. 37.1) strafbaar stellen, alsook “opzettelijke gedragingen om

---

⁶⁹ Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, aangenomen op 16 december 1966, Verenigde Naties.

⁷⁰ Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, aangenomen op 16 december 1966, Verenigde Naties.

⁷¹ Verdrag inzake de huwelijkstoestemming, de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan en de registratie van huwelijken, aangenomen op 7 november 1962, Verenigde Naties.

⁷² Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, aangenomen op 18 december 1979, Verenigde Naties.

⁷³ Verdrag van de Raad van Europa inzake de preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ondertekend in Istanbul op 11 mei 2011, (Verdrag van Istanbul)

een volwassene of een kind te lokken naar het grondgebied van een partij of staat niet zijnde de partij of staat waar hij of zij woont met het oogmerk deze volwassene of dat kind te dwingen tot het aangaan van een huwelijk” (art. 37.2).

Daarnaast moeten de partijen maatregelen nemen “om te waarborgen dat huwelijken gesloten onder bedreiging met geweld nietig of vernietigbaar zijn of ontbonden kunnen worden zonder onnodige financiële of administratieve lasten voor het slachtoffer” (art. 32), net als maatregelen “om te waarborgen dat slachtoffers van gedwongen huwelijken die voor dat huwelijk naar een ander land zijn overgebracht en als gevolg daarvan hun verblijfstitel hebben verloren in het land waar zij hun vaste woon- of verblijfplaats hebben, deze kunnen herkrijgen.” (art. 59.4).

Gedwongen huwelijken zijn een van de vormen van geweld erkend door het verdrag die specifiek gericht zijn tegen vrouwen en die hen onevenredig treffen. In het verdrag wordt ook gesteld dat “na het plegen van een van de daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, cultuur, gewoonte, religie, traditie of de zogenaamde ‘eer’ niet worden aangemerkt als rechtvaardiging voor deze daden” (art. 42).

c. Gedwongen huwelijken in België

België was een van de eerste landen die een wetgeving invoerden waarin gedwongen huwelijken strafbaar gesteld worden. Het liep daarmee vooruit op de aanbevelingen van de Raad van Europa, die de kwestie van gedwongen huwelijken opnam in het Verdrag van Istanbul. Sinds 2010 is de strijd tegen gedwongen huwelijken in de verschillende NAP's opgenomen.

❖ Burgerlijk Wetboek

In de Belgische wetgeving wordt het huwelijk gedefinieerd als de erkende verbintenis tussen twee personen. Om geldig te zijn, moet deze verbintenis aan bepaalde voorwaarden voldoen: de vrije toestemming van de echtgenoten, de meerderjarigheid van de echtgenoten, het verbod op een familieband tussen de echtgenoten en het verbod op bigamie. Daaruit volgt dat alleen een verbintenis tussen twee meerderjarige, ongehuwde personen die vrij hun toestemming geven en geen familieband hebben, kan worden erkend als een rechtsgeldig huwelijk. In België bestaat voor de wet alleen het burgerlijk huwelijk; religieuze of traditionele ceremonies kunnen dit niet vervangen en moeten verplicht plaatsvinden na het burgerlijk huwelijk.

Artikel 146ter van het Burgerlijk Wetboek, ingevoerd door de wet van 25 april 2007⁷⁴, definieert een gedwongen huwelijk als “een huwelijk wanneer het wordt aangegaan zonder vrije toestemming van beide echtgenoten en de toestemming van minstens een van de echtgenoten werd gegeven onder geweld of bedreiging”.

De wet van 2 juni 2013⁷⁵ introduceerde in art. 1476ter van het Burgerlijk Wetboek het concept van gedwongen wettelijke samenwoning⁷⁶.

Een gedwongen huwelijk kan nietig worden verklaard. De vordering tot nietigverklaring kan worden ingesteld door de echtgenoten zelf, het Openbaar Ministerie of elke andere belanghebbende (art. 184 van het Burgerlijk Wetboek).

❖ Strafwetboek

In België werd de strafbaarstelling van gedwongen huwelijken opgenomen in het Strafwetboek ingevolge de wet van 25 april 2007. Artikel 391*sexies* luidt als volgt: “Hij die iemand door geweld of bedreiging dwingt een huwelijk aan te gaan, wordt gestraft met gevangenisstraf van een maand tot twee jaar of met geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro. De poging wordt gestraft met gevangenisstraf van vijftien dagen tot een jaar of met geldboete van vijftig euro tot tweehonderd vijftig euro⁷⁷.” Artikel 391*septies* werd aan het Strafwetboek toegevoegd met het oog op de bestraffing van gedwongen wettelijke samenwoning na de goedkeuring van de hierboven geciteerde wet van 2 juni 2013.

Deze wetgeving werd aangevuld met de Omzendbrief betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminkingen, gedwongen huwelijken en wettelijke samenwoningen (COL 06/2017)⁷⁸. Deze omzendbrief werd op 1 juni 2017 van kracht. De doelstellingen van deze omzendbrief zijn: magistraten en politieambtenaren bewustmaken van deze specifieke en vaak weinig bekende vormen van geweld; magistraten en politieambtenaren tools aanreiken om dergelijk geweld op te sporen,

---

⁷⁴ Wet van 25 april 2007 tot invoeging van een artikel 391*sexies* in het Strafwetboek en tot wijziging van een aantal bepalingen van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de strafbaarstelling en het uitbreiden van de middelen tot nietigverklaring van het gedwongen huwelijk, *BS*, 15 juni 2007.

⁷⁵ Wet van 2 juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de wet van 31 december 1851 met betrekking tot de consulaten en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen, *BS*, 23 september 2013, p. 67119.

⁷⁶ “Er is evenmin een wettelijke samenwoning wanneer deze wordt aangegaan zonder vrije toestemming van beide wettelijk samenwonenden of de toestemming van minstens een van de wettelijk samenwonenden werd gegeven onder geweld of bedreiging.”

⁷⁷ Wet van 25 april 2007, *op. cit.*

⁷⁸ Omzendbrief COL 06/2017 – Gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van Justitie en van het College van procureurs-generaal betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminkingen, gedwongen huwelijken en wettelijke samenwoningen, <https://igvm-iefh.belgium.be/nl/nieuws/voorstelling-van-de-nieuwe-omzendbrief-van-strafrechtelijk-beleid-over-eengerelateerd-geweld>

het vervolgingsbeleid voor parketten vastleggen; de invoer en verzameling van statistische gegevens verbeteren en de uitwisseling van informatie en de samenwerking tussen het Openbaar Ministerie en het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) bevorderen.

❖ Gebrek aan kennis

De verschillende ontwikkelingen rond gedwongen huwelijken moeten weliswaar worden toegejuicht, maar niettemin blijft er nog veel werk aan de winkel, met name om de kennis over deze complexe realiteit te verbeteren en de precieze omvang ervan te achterhalen. Tot nu toe is er geen enkele prevalentiestudie uitgevoerd naar gedwongen huwelijken op nationaal niveau.

Bovendien moeten er, zoals de organisaties in het veld aangeven in hun alternatieve verslag⁷⁹, een aantal maatregelen worden genomen om ervoor te zorgen dat België voldoet aan de verplichtingen van het Verdrag van Istanbul, waaronder een betere opleiding voor professionals op dit gebied en adequate huisvesting voor slachtoffers.

Een van de problemen bij de begeleiding is dat veel eerstelijns werkers (straathoekwerkers, schoolbemiddelaars, personeel in de gezondheidszorg enz.) vaak niet goed op de hoogte zijn van deze problematiek. Die actoren op het terrein zeggen vaak dat ze machteloos staan tegenover gedwongen huwelijken. Dat gebrek aan kennis ter zake zorgt ervoor dat gedwongen huwelijken minder snel aan het licht komen en dat de eventuele slachtoffers minder snel in veiligheid gebracht worden.

In het algemeen benadrukken de gespecialiseerde verenigingen het gebrek aan verspreiding en kennis van Omzendbrief COL 06/2017 onder de professionals voor wie hij bestemd is (politieambtenaren en magistraten), waardoor hij relatief weinig wordt toegepast.

Er wordt ook gewezen op het feit dat de referentiemagistraten en referentieambtenaren bij de politie ofwel niet aangesteld ofwel niet aangeduid zijn. Daarnaast blijkt dat de magistraten en politieambtenaren onvoldoende worden gesensibiliseerd en opgeleid over eengerelateerd geweld, wat tot een duidelijk gebrek aan expertise leidt. Eengerelateerd geweld is een complex fenomeen. Er is een adequate en toereikende opleiding nodig, om ervoor te zorgen dat politie en justitie deze vormen van geweld zo goed mogelijk kunnen aanpakken en op gepaste wijze onderzoek kunnen doen. Het gebrek aan opleiding leidt ertoe dat feiten van eengerelateerd geweld verkeerd worden geclassificeerd en geregistreerd, waardoor dit geweld onzichtbaar blijft in de statistieken.

---

⁷⁹ Alternatief verslag van de coalitie “Samen tegen geweld tegen vrouwen”, Evaluatie van de uitvoering van het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld in België, februari 2019.

❖ Huisvesting

Op het vlak van huisvesting zijn er een aantal problemen: over het algemeen zijn er niet genoeg vlucht- en opvanghuizen en vaak is het erg moeilijk om een plaats te vinden in een crisisopvang. Voor bepaalde slachtoffers van gedwongen huwelijken kan het lastig zijn om samen te leven met vrouwen die andere vormen van geweld hebben meegemaakt, omdat ze zich soms niet kunnen identificeren met de ervaringen van de andere vrouwen in het opvangcentrum (verschillende achtergrond, leeftijd, ervaring). Jonge vrouwen zonder wettig verblijf die geen toegang hebben tot opvangvoorzieningen, omdat ze niet beschikken over de nodige middelen om ervoor te betalen en geen recht hebben op de hulp van het ocmw, kunnen vaak niet anders dan aankloppen bij Samusocial.

In overeenstemming met artikel 22 van het Verdrag van Istanbul, dat de verdragsluitende landen oplegt om de toegang tot gespecialiseerde ondersteuningsdiensten op korte en lange termijn te waarborgen, zijn er specifieke opvangvoorzieningen voor slachtoffers van gedwongen huwelijken nodig.

De slachtoffers van gedwongen huwelijken zijn vaak jong en verlaten hun gezin voor de eerste keer. Het is dan ook noodzakelijk om hen veel steun te bieden bij alle stappen die ze moeten ondernemen. Er moet ondersteuning op alle vlakken aangeboden kunnen worden. Die moet multidisciplinair van aard zijn en met name juridische en sociale begeleiding omvatten, met inbegrip van de regularisatie van de administratieve situatie, financiële hulp en psychologische opvolging. Een luisterend oor en steun bieden zijn namelijk fundamenteel in de begeleiding van jongeren die in een dergelijke situatie verkeren.

Er moet ook worden nagedacht over de opvolging nadat het slachtoffer de opvang verlaten heeft. In een aantal algemene opvangcentra in België is er al in een overgang voorzien van opvang naar zelfstandig wonen, via de verhuizing naar een appartement onder toezicht. Die optie vormt een tussenstap op de weg naar een eigen appartement. Geen enkele opvangvoorziening lijkt echter steun op langere termijn te bieden. Die is soms nochtans essentieel voor slachtoffers van gedwongen huwelijken, omdat ze hun leven opnieuw moeten opbouwen, heel vaak zonder steun van familie en ver weg van hun sociale netwerk.

❖ Migratiewetgeving en gedwongen huwelijken

De immigratiewetgeving beïnvloedt de huwelijksstrategieën van mensen met een migratieachtergrond. Het voortbestaan van huwelijken met een partner uit de regio van herkomst is een vorm van aanpassing aan deze rechtsorde. Het gebruik van het huwelijk voor migratiedoeleinden via gezinshereniging, een van de weinige manieren om legaal te immigreren naar EU-lidstaten, vergroot zodoende de huwelijksdruk op de jongeren, die vaak in België geboren en getogen zijn.

Conclusie

Deze stand van zaken belicht de vele vormen van ongelijkheid, discriminatie en geweld waarmee vrouwelijke migranten te maken krijgen, zowel tijdens hun migratietraject als bij hun integratie in het land van opvang. Hoewel er in België vooruitgang is geboekt, bijvoorbeeld met de integratie van *gendermainstreaming* of de goedkeuring van wetten om discriminatie en geweld tegen vrouwen te bestrijden (waaronder de “Stop Femicide”-wet van 2023 en de wetten ter bestrijding van discriminatie van 2007), zijn er nog heel wat tekortkomingen. Evenzo worstelt België, dat het Verdrag van Istanbul ondertekend heeft, nog altijd met het waarborgen van de effectieve toepassing ervan op verschillende niveaus.

In het huidige beleid wordt vaak niet echt rekening gehouden met gender, waardoor het in de praktijk op een ongelijke en discriminerende manier wordt toegepast ten nadele van vrouwen. Vrouwelijke migranten worden hun hele traject lang geconfronteerd met moeilijkheden. Bovendien zijn ze erg vaak het slachtoffer van specifieke vormen van geweld, zoals vrouwelijke genitale verminking, gedwongen huwelijken, eengerelateerd geweld, seksuele uitbuiting en mensenhandel. De wetgeving en staatsstructuren veroorzaken eveneens veel structureel geweld. Dat geweld, verergerd door de vaak precaire status van de vrouwen, hun isolement en de administratieve obstakels, heeft een grote impact op hun veiligheid, gezondheid en onafhankelijkheid. De bestaande opvang- en ondersteuningsvoorzieningen beschikken vaak niet over voldoende middelen en steun om in te spelen op hun behoeften, waardoor deze vrouwen in uiterst kwetsbare situaties verkeren. Daarnaast worden vrouwelijke migranten nog altijd geconfronteerd met structurele belemmeringen die hun toegang tot huisvesting, gezondheidszorg, werkgelegenheid en justitie beperken. Hun situatie wordt nog erger gemaakt door complexe institutionele systemen die onvoldoende zijn aangepast aan hun behoeften.

Voor een aanpak die echt rekening houdt met hun situatie, is een systematische erkenning van de raakvlakken tussen gender en migratie nodig bij de uitwerking van het overheidsbeleid en de uitvoering ervan. Daarvoor moeten er met name genderspecifieke gegevens verzameld worden, moeten de verschillende belanghebbenden doeltreffend op elkaar afgestemd worden, moet de wettelijke bescherming worden versterkt en moeten er grotere inspanningen geleverd worden om de specifieke uitdagingen van vrouwelijke migranten het hoofd te bieden. De Gender- en Migratiecoalitie heeft als doel bij te dragen aan echte verandering op dat gebied en de stem van vrouwelijke migranten te laten horen. Wij zullen de toekomstige beleidslijnen dus nauwlettend opvolgen en klaarstaan om te reageren en elke aantasting van de rechten van vrouwelijke migranten aan de kaak te stellen. Wij zullen bijzondere aandacht besteden aan de maatregelen van de toekomstige federale regering en aan de toepassing van Europese en internationale normen zoals het migratie- en asielpact, de richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, de richtlijn inzake mensenhandel en uiteraard het Verdrag van Istanbul. Daarbij streven we ernaar de politieke, academische en praktische kennis te verdiepen en de praktijken van professionals te delen. Tot slot willen we benadrukken dat dit project alleen kan slagen als we onze krachten bundelen en samenwerken.

Bibliografie

- Action Logement Bruxelles, « Les problèmes de logement touchent en particulier les femmes* », 19 février 2021 sur www.actionlogementbxl.org
- Amnesty International, « L'accès à la justice pour les victimes de viol », 4 mars 2020 sur www.amnesty.be
- Angela.D, « Une approche féministe du logement. Guide pratique. ».
- Arrêt du 11 juin 2024 de la CJUE.
- Arrêt du 16 janvier 2024 de la CJUE.
- Arrêté du Gouvernement de la Communauté française portant mesures d'urgence visant à assurer la continuité de l'accueil de la petite enfance, M.B., 30 mai 2023.
- Arrêté royal du 11 juillet 2003 fixant la procédure devant le Commissariat général aux Réfugiés et aux Apatrides ainsi que son fonctionnement.
- Bilan 2023 du Commissariat Général aux Réfugiés et aux Apatrides (CGRA).
- Bintou Toure et Coralie Hublau, « Les femmes sans papiers : à l'intersection de plusieurs formes de violences et systèmes de domination », Ciré, 2023.
- Brett Binst et al., « Les personnes issues de l'immigration sur le marché du travail en Belgique : une analyse selon le genre », 2023.
- C. Boitiaux, « Agressions sexuelles contre les femmes migrantes : Gynécologie sans frontières pousse un cri d'alarme », Infomigrants.net, 15 mai 2011
- Caritas international, « 5 faits sur la migration et les femmes – Journée Internationale des Femmes », 5 mars 2020, sur www.caritasinternational.be
- Catherine Goldmann, « Le prix de la migration au féminin : viol, violences, prostitution », *Empan n°116*, 2019.
- Charlotte Poisson, « Accessibilité des places en crèche et problématique du « non-recours » aux services : femmes migrantes avec enfants », IRFAM, 2024.
- Charlotte Poisson, « Quel accès aux droits sociaux et économiques pour les femmes migrantes monoparentales confrontées au manque de places en crèches ? », IRFAM, 2024.
- Ciré, « Femmes et migration. Les difficultés spécifiques rencontrées par les femmes dans leur parcours migratoire et dans leurs procédures en Belgique », 2017.
- Clément Valentin, « Discriminations dans l'accès à la santé des migrant.e.s. L'aide médicale urgente, dernier rempart ? », Ciré, 2021.
- Code pénal
- Collectif des Femmes, « Femmes migrantes et informations. Guide des adresses utiles. ».
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions – A Common Agenda for Integration – Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union, COM/2005/0389 final.
- Communiqué de presse « Pénurie de places en crèches », la ligue des familles, 2023.
- Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique, signé à Istanbul le 11 mai 2011 (Convention d'Istanbul)
- Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes (CEDAW)
- Coralie Hublau, « La loi belge sur le séjour. Une loi sexiste génératrice de violences. », Ciré, 2023.
- Coralie Hublau, « Lutte contre les violences faites aux femmes migrantes. Où en est la Belgique ? », Ciré, 2022.

- Coralie Hublau, « Mesures « asile et migration » du Plan d'action national de lutte contre les violences basées sur le genre », Ciré, 2024.
- Coralie Hublau, « Pour une loi belge des étrangers qui protège toutes les femmes des violences conjugales », Ciré, 2019.
- Damienne Martin, « L'intérêt des équivalences de diplômes », Ciré, 2019.
- Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens, « Integrationsparcours : Der Einstiegsweg für Migranten und Asylbewerber ».
- Directive (UE) 2024/1385 du Parlement européen et du Conseil sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique
- Directive (UE) 2024/1712 du 13 juin 2024 modifiant la directive 2011/36/UE sur la traite des êtres humains.
- Elsa Meert, « Migrations et question de genre. Quand les inégalités suivent les femmes de leur pays d'origine au pays d'accueil. », *Eclosio*, 2023.
- Elsa Tyszler, « Sécurisation des frontières et violences contre les femmes en quête de mobilité », *Migrations Société n°173*, 2018.
- End FGM European Network, « The impact of asylum laws, policies and practices on FGM-affected women and girls in Europe. Mapping trends, differences and promising practices in 7 EU countries », 2021.
- Enquête exploratoire sur la prostitution en Fédération Wallonie-Bruxelles « Prostitution, rapports d'oppression et agency »
- Estimation de la prévalence des filles et femmes ayant subi ou à risque de subir une mutilation génitale féminine vivant en Belgique, par l'Institut pour l'égalité des femmes et des hommes et le SPF Santé publique, Sécurité de la Chaîne alimentaire et Environnement, 2020 (mis à jour en 2022).
- European Network of Migrant Women, « EU Migration & Asylum Pact through the eyes of a woman », 2020.
- Eurostat, « Migrant integration statistics – over-qualification », janvier 2023.
- Eurostat, « Women in the labour market by birth country », 8 mars 2022.
- Eurostat, Statistics in focus, Theme 3-2/2003.
- Femmes de droit, « Réforme du Code pénal – 2022 », 11 juillet 2022 sur www.femmesdedroit.be
- Femmes de droit, Louise Delette, « Femmes et immigration », sur www.femmesdedroit.be
- Fondation Scelles, Charpenel Y, « Système prostitutionnel : Nouveaux défis, nouvelles réponses (5ème rapport mondial), 2019.
- Forward & End FGM European Network, « Female genital mutilation in Europe. Exploring young African diaspora women's views, experiences, and activism on FGM ».
- GAMS, « Mutilations sexuelles. Déconstruire les idées reçues. », édition 2020.
- GAMS, Fiche spécifique « Exploitation sexuelle et asile », 2019.
- GAMS, Fiche spécifique « Mutilations génitales féminines et asile », 2019.
- GAMS, Fiche spécifique « Traite des êtres humains et asile », 2019.
- GAMS, Fiche spécifique « Violence entre partenaires et asile », 2019.
- GAMS, Fiche spécifique « Violences sexuelles et asile », 2019.
- Guylaine Germain, « Les réfugiés bloqués dans un flou juridique. », 17 juillet 2023 sur www.amnesty.be
- Hania Ouhnaoui, « Intégration économique des femmes migrantes en Belgique – un questionnement nécessaire », *Revue du droit des étrangers n°219*, 2023.
- Isabelle Carles, « Les politiques de lutte contre les violences de genre en Belgique et les femmes migrantes : entre volonté de protection et contrôle migratoire », *Droit et société n°99*, 2018.
- Jane Freedman, « Conflits, « Crise » et femmes réfugiées en Europe », *Confluences Méditerranée n°103*, 2017.

- Jane Freedman, « Violences de genre et « crise » des réfugié.e.s en Europe », *Mouvements n°93*, 2018.
- Jean-Baptiste Lardot, « Femmes migrantes. Quelle protection internationale offerte par la Belgique ? », Ciré, 2020.
- Jessica Blommaert, « Le nouveau Pacte européen sur la migration et l’asile. Ou comment la Commission européenne succombe aux Etats membres « anti-migrants » », Ciré, 2020.
- La Voix des Femmes, « Le deuxième sexe de l’immigration », 2011.
- La Voix des Femmes, « Le Livre Blanc de la Femme Migrante », 2008.
- La Voix des Femmes, Guide méthodologique et pédagogique « Femmes primo-arrivantes : vers une meilleure intégration », 2018.
- La Voix des Femmes, Maria Miguel-Sierra et Isabelle Carles, « La Convention d’Istanbul et les violences fondées sur le genre à l’égard des femmes migrantes », 2020.
- Le monde selon les femmes, « Genre et migration internationale », 2018.
- Le monde selon les femmes, « Genre et migration », 2018.
- Le monde selon les femmes, « Les violences sexuelles basées sur le genre dans un contexte de migration », 2019.
- Loi du 12 janvier 2007 sur l’accueil des demandeurs d’asile et de certaines autres catégories d’étrangers.
- Loi du 12 janvier 2007 visant au contrôle de l’application des résolutions de la conférence mondiale sur les femmes réunie à Pékin en septembre 1995 et intégrant la dimension du genre dans l’ensemble des politiques fédérales
- Loi du 13 juin 2023 visant à prévenir et à combattre les féminicides et les homicides fondés sur le genre (loi Stop Féminicide).
- Loi du 24 novembre 1997 visant à combattre la violence au sein du couple.
- Loi du 30 juillet 1981 tendant à réprimer certains actes inspirés par le racisme ou la xénophobie (loi Moureaux)
- Loi du 4 mai 2020 visant à combattre la diffusion non consensuelle d’images et d’enregistrements à caractère sexuel.
- Loi sur l’accès au territoire, le séjour, l’établissement et l’éloignement des étrangers du 15 décembre 1980.
- Maia Grinberg en Caroline Lejeune, « De interpretatie van vrouwelijke genitale verminking en gedwongen huwelijken door de rvv. Het geval van Guinee », Intact.
- Marie Hugret et Altay Manço, « L’accueil d’enfants de parents immigrés : effets sur l’accès à l’emploi et l’égalité hommes/femmes », IRFAM, 2022.
- Médecins du monde, Priscilla Fligitter, Céline Glorie et Sarah Melsens, « Note d’intention. Accès à l’interruption volontaire de grossesse (ivg) et à l’aide médicale urgente (amu) pour les femmes sans accès aux soins en Belgique », 2022.
- Médecins Sans Frontières, « Le Hub Humanitaire depuis 5 ans à Bruxelles : lieu indispensable pour personnes migrantes en errance et pourtant sans perspective d’avenir », sur www.msf-azg.be
- Mehdi Kassou, « La Sister’s House fête ses 5 ans », 2023, sur www.bxlrefugees.be
- Mémorandum 2024 en vue des élections européennes, fédérales et régionales commun au Conseil fédéral de l’Egalité des Chances entre hommes et femmes, au Conseil Wallon de l’Egalité entre Hommes et Femmes et au Conseil bruxellois de l’Egalité entre les Femmes et les Hommes.
- Mikaël Franssens, « Frontex. Une agence dangereuse ? », Ciré, 2019.
- Myria, « Femmes & Migrations en Belgique ».
- Myria, Cahier « Population et mouvements » du rapport annuel, 2024.
- Myria, La migration en chiffres et en droits, rapport 2019.
- Myria, La migration en chiffres et en droits, rapport 2019.

- Myria, Rapport annuel d'évaluation 2023 : Traite et trafic des êtres humains. Une chaîne de responsabilités, 2023.
- Myriatics #6 – « La migration a-t-elle un genre ? », Myria, 2016.
- Natalia Hirtz, « Travailleuses migrantes et transformations du marché de l'emploi », Gresea échos n°100, décembre 2019.
- Noémie Emmanuel, « Monoparentalité et mal-logement : une histoire de femmes », 7 février 2022 sur www.ligue-enseignement.be
- Observations finales concernant le huitième rapport périodique de la Belgique, Comité pour l'élimination de la discrimination à l'égard des femmes, CEDAW/C/BEL/CO/8, 2022.
- Odile Leherte, « Une résidente du centre pour demandeurs d'asile de la croix rouge égorgée à Yvoir. L'auteur présumé a été arrêté. », disponible sur www.rtbfb.be
- Paola Guillén Crespo, « « Je veux travailler ! » Barrières à l'insertion professionnelle des femmes immigrées », IRFAM, 2021.
- Politique du HCR sur l'âge, le genre et la diversité, UNHCR, 2018.
- Rapport d'activité 2023 de l'Office des étrangers.
- Rapport d'évaluation (de référence) du GREVIO, sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux dispositions de la Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (Convention d'Istanbul).
- Rapport du 12 juin 2023 de la commission spéciale chargée d'évaluer la législation et la politique en matière de traite et de trafic des êtres humains, DOC 55 2530/002.
- Rapport explicatif de la Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique.
- Report on women's immigration : the role and place of immigrant women in the European Union, Committee on Women's rights and Gender Equality, PE 374.229v02-00.
- Réseau européen des femmes migrantes, « Victims rights directive statement. The European Network of Migrant Women's views on the need to protect undocumented migrant victims », 2024.
- Réseau européen des migrations, « Intégration des femmes migrantes », 2022.
- Réseau mariage et migration, « Les violences liées à l'honneur ? Guide à destination des professionnel-le-s », 2018.
- Réseau mariage et migration, « Mariage forcé ? Guide à l'usage des professionnel-le-s », 2015.
- Résolution A/RES/54/4 adoptée par l'Assemblée Générale le 15 octobre 1999
- Rilke Mahieu, Christiane Timmerman et Dirk Vanheule, « La dimension de genre dans la politique belge et européenne d'asile et de migration », *Institut pour l'égalité des femmes et des hommes*, 2010.
- Samilia Foundation, Dossier pédagogique « Exploitation sexuelle. Tous les contes de fées n'ont pas une fin heureuse. », 2020.
- Surkyn, J., Gadeyne, S., & Verhaeghe, P.-P. (2024). *Estimating the number of undocumented migrants in Belgium using demographic data.*, Projet MISAFIR, Vrije Universiteit Brussel.
- Traité d'Amsterdam modifiant le Traité sur l'Union européenne, les Traités instituant les Communautés européennes et certains actes connexes, signé à Amsterdam le 2 octobre 1997 (Traité d'Amsterdam).
- Unia et Service public fédéral Emploi, Travail et Concertation sociale, « Monitoring socio-économique. Marché du travail et origine », 2022.
- Unicef, « A Deadly Journey for Children, The Central Mediterranean Migration Route », février 2017.
- Varia, Nathalie Collignon, « Le rapport alternatif sur la Convention d'Istanbul. Un outil à mettre entre toutes les mains », 2019.

- Véronique Laurent, « Etat des lieux du logement, les femmes mal loties », axelle magazine n°259, 2024.
- Vincent de Lannoy, « La Sister's House : sécurité et sororité pour les femmes migrantes », *Si mineurs*.
- Vlaams regering, Regeerakkoord 2019-2024.
- Vrouwenraad, « Vrouwen en collectieve opvang bij asiel en migratie. Naar een gendergevoelig opvangbeleid », 2010.

*Project gesubsidieerd door het Instituut voor Gendergelijkheid
Gepubliceerd in december 2024 door de Coalitie Gender en Migratie*

Institut pour l'égalité
des femmes et des hommes
Instituut voor de gelijkheid
van vrouwen en mannen

